

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту
Завідувач кафедри права, національної
безпеки та європейської інтеграції
д.ю.н., проф. Величко Л.Ю.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО РОЛЬ У СИСТЕМІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»
281 Публічне управління та адміністрування
28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець
здобувач 2 курсу, групи ППГЗ-2-23

Мирошниченко Е.В.

Науковий керівник
к.держ.упр., доц.

Білоконь М.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ВПЛИВ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ НА ВЗАЄМОДІЮ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	7
1.1 Концептуальні підходи до взаємодії влади да громадянського суспільства в умовах гібридних загроз.....	7
1.2 Механізми залучення громадськості до забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз.....	17
РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ	25
2.1 Організаційні та правові аспекти залучення громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки.....	25
2.2 Соціальні та інформаційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави.....	40
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ.....	51
3.1 Актуальні виклики у реалізації механізмів залучення громадянського суспільства	51
3.2 Шляхи оптимізації взаємодії держави з громадянським суспільством	61
ВИСНОВКИ.....	69
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи, присвяченої ролі громадянського суспільства в системі національної безпеки в умовах гібридних загроз, обумовлена сучасними викликами, що постають перед Україною. У світі, де інформаційні, економічні, кібернетичні та військові загрози переплітаються, створюючи нову форму конфліктів, традиційні підходи до забезпечення національної безпеки виявляються недостатніми. Гібридна війна, яку активно веде Російська Федерація проти України на рівні із повномасштабною, використовує багатовекторний вплив – від дезінформації до фізичного руйнування інфраструктури, спрямованого на дестабілізацію суспільства.

Громадянське суспільство виступає ключовим суб'єктом, здатним забезпечити стійкість суспільства до цих загроз. Його активна участь у формуванні політики, контролі за діями влади, просвітницькій діяльності та боротьбі з інформаційними атаками є основою для створення ефективної стратегії протидії. Наприклад, волонтерські ініціативи, громадський моніторинг та співпраця з державними органами вже довели свою ефективність у кризові періоди, такі як події Революції Гідності чи боротьба з наслідками повномасштабної війни.

Актуальність роботи також зумовлена потребою аналізу та удосконалення правових і організаційних механізмів взаємодії між державою і громадянським суспільством. Нині існує необхідність розробки моделей співпраці, які враховують сучасні виклики, зокрема в умовах глобалізації та цифровізації. Впровадження інтерактивних платформ, що сприяють прозорості прийняття рішень, та адаптація інституцій до нових форм гібридних загроз є важливими кроками для забезпечення ефективного управління в умовах кризи.

Мета дослідження: обґрунтувати роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України в умовах гібридних загроз,

виявивши ефективні механізми його залучення до протидії сучасним викликам, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством.

Завдання дослідження:

- висвітлити концептуальні підходи до взаємодії влади та громадянського суспільства в умовах гібридних загроз;
- визначити механізми залучення громадськості до забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз;
- охарактеризувати організаційні та правові аспекти залучення громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки;
- дослідити міжнародний досвід посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки та адаптувати його до умов України;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії між громадянським суспільством та державними інституціями у системі національної безпеки.

Об'єкт дослідження: взаємодія державних інституцій та громадянського суспільства в умовах гібридних загроз.

Предмет дослідження: громадянське суспільство та його роль у системі національної безпеки в умовах гібридних загроз.

Методи дослідження, використані у роботі, формують комплексне підґрунтя роботи, яке поєднує загальнонаукові підходи та спеціальні методи, орієнтовані на сучасні засади публічного управління та адміністрування. Під час виконання роботи було застосовано:

- аналіз і синтез – для вивчення концептуальних підходів до взаємодії влади та громадянського суспільства, систематизації наукових джерел, нормативно-правових актів та практик забезпечення національної безпеки;
- порівняльний метод – для аналізу міжнародного досвіду залучення громадянського суспільства до питань національної безпеки, зіставлення механізмів взаємодії, які використовуються в Україні та за кордоном;

– системний підхід – для вивчення процесу взаємодії державних інституцій і громадянського суспільства як цілісної системи з урахуванням її компонентів, взаємозв'язків та впливу на забезпечення безпеки;

– метод моделювання – для розробки рекомендацій щодо вдосконалення механізмів взаємодії між державою і громадянським суспільством у контексті протидії гібридним загрозам;

– метод історичного аналізу – для вивчення еволюції концепцій громадянського суспільства, моделей публічного управління та їхнього впливу на безпекову сферу в різні історичні періоди;

– інформаційно-аналітичний метод – для аналізу джерел, статистичних даних, нормативних документів і оцінки їх відповідності сучасним викликам;

– метод експертного оцінювання – для врахування думок науковців, державних службовців та представників громадянського суспільства щодо ефективності наявних механізмів і перспектив їх удосконалення.

Ці методи дозволили всебічно дослідити явища, які є об'єктом і предметом роботи, та запропонувати практичні рекомендації на основі отриманих результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані для вдосконалення механізмів взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством у сфері забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз. Основні рекомендації та висновки дослідження мають наступні можливості застосування:

1. Для органів публічного управління: результати можуть бути використані при розробці нормативно-правових актів, стратегій і програм, спрямованих на зміцнення національної безпеки, зокрема у сфері інформаційної та кібербезпеки. Вони також сприяють покращенню процесів залучення громадськості до формування та реалізації державної політики.

2. Для громадських організацій: дослідження надає рекомендації щодо ефективного використання наявних механізмів участі в процесах забезпечення

безпеки, розробки соціальних ініціатив та взаємодії з державними структурами.

3. Для освітньої та наукової діяльності: результати дослідження можуть бути інтегровані в навчальні програми з публічного управління, національної безпеки, політології та права, а також слугувати базою для подальших наукових досліджень у цій галузі.

4. Для міжнародного співробітництва: напрацювання можуть бути корисними при адаптації міжнародного досвіду залучення громадянського суспільства до забезпечення безпеки у відповідності до українських реалій, а також для побудови партнерських відносин з міжнародними організаціями.

5. Для зміцнення довіри у суспільстві: реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню прозорості державного управління, розвитку демократичних практик та зміцненню патріотичної свідомості громадян.

Апробація результатів роботи. Магістерська кваліфікаційна робота самостійно виконана шляхом аналітичного дослідження та його узагальнення. Усі результати отримані за допомогою самостійного опрацювання та аналізу і синтезу отриманих даних.

Отримані в результаті проведеної роботи теоретичні висновки і практичні пропозиції обговорювалися на засіданні кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та можуть бути використані в науково-дослідній роботі кафедри.

РОЗДІЛ 1

ВПЛИВ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ НА ВЗАЄМОДІЮ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1 Концептуальні підходи до взаємодії влади та громадянського суспільства в умовах гібридних загроз

Взаємодія влади та громадськості в умовах гібридних загроз має певні унікальні особливості, що обумовлені складністю й багатошаровістю цих загроз. Гібридні загрози поєднують традиційні військові дії з невійськовими засобами (економічні атаки, кібератаки, пропаганда, дезінформація тощо), тому для ефективної відповіді на них важливо мати комплексну стратегію взаємодії між державними інститутами та громадянами.

В умовах гібридних загроз взаємодія влади та громадськості набуває критичного значення, особливо в контексті воєнного стану в Україні, який підвищує вимоги до державного управління та співпраці з громадянами. Для аналізу механізмів цієї взаємодії використовуються чотири підходи: державно-управлінський, філософсько-соціокультурний, інформаційно-психологічний та соціально-політичний. Механізм взаємодії розширюється, враховуючи організаційно-правові та соціально-психологічні фактори, при цьому важливу роль відіграють інформаційні потоки, нормативно-правове регулювання та комунікація, спрямовані на подолання наслідків конфліктів. Гібридні загрози впливають на політичні, економічні та соціальні структури через маніпуляції та пропаганду, що вимагає модернізації механізмів публічного управління для їхньої ефективної протидії. Динамічна та прозора інформаційно-комунікаційна взаємодія між владою і громадськістю є необхідною умовою для успішного управління в таких складних умовах [43].

Взаємодія влади з громадянським суспільством є ключовим елементом

політичного та соціального життя в демократичних державах, і цей процес має глибокі теоретичні корені. Основи цієї взаємодії базуються на ідеях суспільного договору, демократичного правління, верховенства права та політичної участі громадян, що формувалися упродовж століть в рамках різних теорій політики та права.

Серед різних підходів до розуміння феномену «громадянське суспільство», найбільш цінним є його визначення як особливого соціального простору, де вільні, рівноправні та незалежні один від одного індивіди діють і взаємодіють [60].

На базовому рівні, взаємодія влади та громадянського суспільства виходить із теорії соціальної угоди, яку сформулювали мислителі епохи Просвітництва, такі як Томас Гоббс, Джон Локк і Жан-Жак Руссо. Відповідно до цієї концепції, громадяни погоджуються на існування влади і передають частину своїх прав державі в обмін на захист, стабільність та реалізацію спільних інтересів. Влада, в свою чергу, має обов'язок захищати права громадян і забезпечувати їхню участь у політичному процесі. Громадянське суспільство у цьому контексті є простором, де громадяни можуть співпрацювати та взаємодіяти з владою для досягнення спільних цілей, обстоюючи при цьому свої інтереси.

Іншою важливою теоретичною основою є ліберальна теорія, яка передбачає чіткий розподіл між владою і громадянським суспільством. Ліберали, зокрема Джон Стюарт Мілль та Алексіс де Токвіль, наголошували на тому, що громадянське суспільство повинно залишатися автономним від держави, виконуючи роль своєрідного «контролера» дій влади. Громадянські організації, громадські рухи та неурядові організації в цій концепції слугують інструментами, через які громадяни можуть впливати на владу, здійснюючи контроль за її діяльністю і забезпечуючи прозорість державних рішень. Ліберальна теорія підкреслює важливість забезпечення свобод громадянського суспільства, таких як свобода слова, асоціацій та мирних зібрань, для забезпечення його ефективної взаємодії з державними інститутами.

Важливу роль у взаємодії громадянського суспільства з владою відіграє теорія демократії, яка розглядає політичну участь громадян як один із головних інструментів контролю за діями влади. Демократична теорія, особливо в її сучасних інтерпретаціях, підкреслює необхідність активної участі громадян у процесах прийняття політичних рішень не тільки через вибори, але й через участь у громадських слуханнях, петиціях, протестах та інших формах громадської активності. У цьому контексті громадянське суспільство виступає як один із основних посередників між громадянами та владою, допомагаючи артикуляції суспільних інтересів, їхньому узгодженню та представленню у державних структурах. Теорія демократії також передбачає, що держава повинна створювати умови для такої участі громадян, забезпечуючи прозорість, доступність інформації та зворотний зв'язок між громадянами і владою.

Окрему роль у теорії взаємодії влади та громадянського суспільства відіграє концепція верховенства права. Відповідно до цієї теорії, яка походить із ідей античних і середньовічних правових традицій, держава зобов'язана діяти в рамках правового поля, і громадяни мають можливість не лише контролювати виконання цих норм, але й активно їх формувати. Верховенство права гарантує захист прав громадян і забезпечує їхню рівність перед законом, що зміцнює довіру до влади та стимулює активну участь у громадських процесах. У такому контексті громадянське суспільство не лише співпрацює з державою, але й виступає як незалежний контролюючий механізм, захищаючи права та свободи громадян від можливих зловживань владою.

Соціальні теорії також підкреслюють важливість довіри та соціальної капіталізації у взаємодії громадянського суспільства з владою. Соціальний капітал, за концепцією П'єра Бурдьє та Роберта Патнема, формується через спільну активність громадян, що зміцнює взаємодію між ними та з владою. Взаємна довіра між громадянами і державними інституціями є ключовим чинником у побудові стабільного суспільства. Якщо громадянське суспільство довіряє владі, а влада відкрито взаємодіє з громадськістю, це сприяє більш ефективному прийняттю політичних рішень та їх реалізації. Натомість дефіцит

довіри може призвести до соціальних конфліктів, протестів та зниження рівня політичної легітимності.

Значне місце у теоретичних основах взаємодії влади з громадянським суспільством посідає інтерактивна модель управління, яка походить із сучасних концепцій належного врядування врядування (good governance). Ця модель підкреслює необхідність не лише зверху вниз керованої державної політики, але й активної участі громадян у її формуванні та реалізації. Влада у цій моделі сприймається як один з багатьох акторів, які взаємодіють у процесі прийняття рішень поряд з громадянськими організаціями, бізнесом та іншими суб'єктами суспільства. Громадянське суспільство, таким чином, набуває ролі активного партнера влади у вирішенні суспільних проблем, беручи участь у визначенні пріоритетів, розробці програм і контролі за їх виконанням. Інтерактивна модель передбачає, що влада не повинна діяти автономно від суспільства, але повинна співпрацювати з різними соціальними групами для досягнення більшого рівня прозорості, підзвітності та ефективності.

Сучасні теоретики також звертають увагу на процеси глобалізації, які впливають на взаємодію влади і громадянського суспільства. Глобалізація призвела до появи транснаціональних рухів, які можуть тиснути на національні уряди для прийняття рішень, відповідних міжнародним стандартам. У такому контексті громадянське суспільство стає важливим елементом міжнародних політичних процесів, що створює додатковий тиск на державні структури в питаннях захисту прав людини, екологічних стандартів та інших глобальних проблем.

Таким чином, теоретичні основи взаємодії влади з громадянським суспільством формуються на перетині різних концепцій: від класичних ідей соціальної угоди та демократії до сучасних моделей доброго врядування і глобалізації. Взаємодія влади з громадянським суспільством не є одностороннім процесом, а будується на взаємній відповідальності, довірі та активній участі обох сторін у формуванні суспільного порядку.

В Україні сформоване громадянське суспільство, про що свідчать

Помаранчева революція та Революція Гідності. Подальші кроки розвитку громадянського суспільства визначені в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. У цьому документі окреслені такі напрямки: забезпечення ефективних механізмів громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному та місцевому рівнях, вирішення питань місцевого значення; створення умов для розвитку та зміцнення інституцій громадянського суспільства; стимулювання їхньої участі в соціально-економічному розвитку країни; формування сприятливих умов для міжсекторальної співпраці [50].

Теоретичні основи взаємодії влади з громадянським суспільством у контексті гібридних загроз на практиці стають надзвичайно важливими для забезпечення стабільності держави та її стійкості перед різними видами агресії. Гібридні загрози, які поєднують у собі військові, економічні, інформаційні та кібератаки, спрямовані не лише на фізичну інфраструктуру країни, але й на свідомість громадян та соціальні структури. Саме тому взаємодія влади з громадянським суспільством набуває нових значень, оскільки без тісної співпраці цих двох компонентів ефективна протидія гібридним загрозам стає неможливою.

Основними формами взаємодії між органами влади та організаціями громадянського суспільства є: участь організацій громадянського суспільства у розробці та обговоренні проектів нормативно-правових актів, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, прав і свобод громадян; здійснення громадського контролю за діяльністю виконавчих органів щодо вирішення важливих суспільних питань через моніторинг, оцінку ефективності рішень та надання експертних рекомендацій; надання соціальних послуг населенню організаціями громадянського суспільства на основі договорів із державними органами; створення спільних консультативних, дорадчих та експертних органів для врахування громадської думки в державній політиці; проведення виконавчими органами моніторингу громадської думки та публічна реакція на пропозиції й зауваження громадськості; реалізація спільних інформаційних,

аналітичних, дослідницьких, благодійних та соціальних проєктів [56].

Одним із головних принципів, що втілюється на практиці в умовах гібридної війни, є активне залучення громадянського суспільства до політичних та соціальних процесів. Влада повинна забезпечити відкритий доступ до інформації та створити механізми, які дозволяють громадянам та громадським організаціям брати участь у формуванні рішень, що стосуються національної безпеки. Це може проявлятися через громадські консультації, публічні обговорення або інші форми політичної участі, які дозволяють владі ефективніше реагувати на гібридні загрози. Інформаційні атаки можуть бути ефективно нейтралізовані тільки тоді, коли влада працює в тісному контакті з громадянськими активістами, журналістами та експертними колами, які розуміють природу цих загроз і допомагають у створенні стратегії протидії.

Довіра між владою та громадянами є ще одним ключовим елементом. У ситуаціях, коли гібридні загрози використовують інформаційні атаки та дезінформацію для дестабілізації суспільства, довіра до влади стає критичною. Влада має показувати відкритість і прозорість у своїх діях, а громадянське суспільство виступає як гарант чесності цих процесів. У таких умовах влада повинна забезпечувати швидкий та надійний зворотний зв'язок з громадянами, пояснюючи свої дії та рішення, що дозволяє зменшити вплив дезінформаційних кампаній і посилити суспільну стійкість до зовнішнього втручання.

Реалізація концепції верховенства права на практиці в умовах гібридних загроз передбачає, що держава забезпечує дотримання прав громадян і одночасно дає їм можливість захищати свої інтереси у правовому полі. Це важливо для протидії спробам гібридної агресії розпалити внутрішні соціальні конфлікти або посіяти недовіру до інститутів влади. Громадянські організації часто виступають у ролі незалежних арбітрів, які контролюють законність дій держави, що сприяє зміцненню суспільної злагоди та запобігає зловживанням владою під прикриттям загроз національній безпеці.

Практична взаємодія влади з громадянським суспільством у цьому контексті також вимагає посилення спроможностей суспільства до колективної

самооборони перед гібридними загрозами. Одним із прикладів є організація тренінгів, семінарів і просвітницьких кампаній з інформаційної гігієни та медіаграмотності, які можуть проводитися спільно урядовими та неурядовими організаціями. Уряди багатьох країн, які стикаються з гібридними загрозами, активно залучають громадськість до програм підвищення обізнаності про методи інформаційної маніпуляції та кібербезпеки, що сприяє зниженню вразливості суспільства перед дезінформаційними атаками.

Також важливим аспектом є реалізація інтерактивної моделі управління, яка передбачає тісну співпрацю між владою і різними суб'єктами громадянського суспільства, такими як волонтерські організації, ЗМІ, правозахисні організації та бізнес. У контексті гібридних загроз така співпраця може бути особливо ефективною для розробки та впровадження заходів із захисту критичної інфраструктури, інформаційних систем та створення механізмів швидкого реагування на нові загрози. Громадянське суспільство часто виступає ініціатором громадських кампаній протидії пропаганді, які можуть включати розповсюдження достовірної інформації, аналіз фейкових новин або ініціативи з підтримки соціальної єдності.

У сучасному світі, де глобалізація створила нові виклики для національної безпеки, громадянське суспільство також набуває транснаціональних рис. В умовах гібридної агресії це означає, що громадські організації та активісти можуть активно співпрацювати з міжнародними партнерами для обміну досвідом і найкращими практиками протидії гібридним загрозам. Ця співпраця дозволяє реалізувати на практиці ідеї глобального громадянського суспільства, яке здатне впливати на політичні рішення на міжнародному рівні і допомагати національним урядам у розробці стратегій захисту.

Таким чином, теоретичні основи взаємодії влади з громадянським суспільством в умовах гібридних загроз знаходять своє практичне вираження у зміцненні довіри між владою і громадянами, посиленні прозорості державних інститутів, активній участі громадян у політичних процесах, а також у спільній

роботі з протидії інформаційним атакам та зміцненні правової бази для захисту громадських інтересів. В умовах постійних викликів і загроз ця взаємодія стає критично важливою для забезпечення національної стійкості та збереження демократичних цінностей.

Гібридні загрози переростають у гібридну війну, коли невійськові методи (дезінформація, кібератаки, економічний тиск, пропаганда) поєднуються з традиційними військовими діями, спрямованими на дестабілізацію держави. Це відбувається через ескалацію конфлікту, коли агресор починає активно використовувати всі доступні засоби для ослаблення уряду, підриву довіри до нього, порушення громадського порядку та зрештою – силовий тиск або вторгнення для досягнення своїх політичних чи геополітичних цілей.

Тож, гібридна війна поєднує різні методи впливу на супротивника, зокрема використання традиційних збройних сил, економічного тиску, інформаційної пропаганди та кібератак. Росія активно застосовує ці засоби, прагнучи не лише досягти військових цілей, але й змінити свідомість населення через дезінформацію, маніпуляцію суспільною думкою та психологічний тиск. Особлива увага має бути приділеною аналізу того, як інформаційні та психологічні атаки використовуються для дестабілізації ситуації в Україні, послаблення морального духу населення та військових, а також для формування хибних уявлень про події в країні та за її межами [12].

Розширення розуміння гібридної війни важливе, оскільки вона включає не лише військові дії, але й економічні, інформаційні та кібернетичні загрози. Це допомагає державам і суспільству ефективніше реагувати на комплексні атаки, вчасно виявляти небезпеку, зміцнювати кібербезпеку, протидіяти дезінформації та запобігати дестабілізації. Глибше розуміння гібридної війни дозволяє формувати цілісні стратегії захисту на національному та міжнародному рівнях.

Гібридна війна описується через її соціокультурний вимір, акцентуючи увагу на тому, як конфлікти такого типу впливають на суспільні цінності та культуру. У цьому контексті йдеться про маніпуляцію інформацією, яка

спрямована на підриг соціальної згуртованості та зміну уявлень людей про те, що відбувається. Гібридні загрози не лише використовують військові методи, але й культурні та ідеологічні засоби, щоб створити напруження всередині суспільства, спричиняючи розкол між різними соціальними групами, їхніми ідентичностями та цінностями [31].

Маніпуляції свідомістю людей в умовах гібридної війни мають велике значення, оскільки через дезінформацію, пропаганду та фейкові новини агресор може підригати довіру до влади, провокувати паніку та розкол у суспільстві. Це сприяє дестабілізації держави без прямого військового втручання, ослаблюючи опір зсередини та впливаючи на політичні рішення.

Нейрокогнітивний хакінг є частиною сучасної гібридної війни. Це поняття описує використання психологічних і когнітивних технік для маніпуляції свідомістю людей з метою дестабілізації. Такий хакінг спрямований на те, щоб викликати у людей певні емоційні реакції, страх, невпевненість або агресію, що змушує їх приймати рішення або діяти в інтересах сторони, яка здійснює атаку. Він поєднує різні форми інформаційного впливу, створюючи ефект «дестабілізаційної змії», що руйнує внутрішню стійкість суспільства та держави [33].

Інформаційні атаки є ключовою складовою гібридних дій, оскільки вони спрямовані на поширення дезінформації, маніпуляцію громадською думкою та підриг довіри до влади. Ці атаки використовують медіа, соціальні мережі та інші канали для дестабілізації суспільства, створення хаосу та ослаблення противника без прямого військового втручання.

Російська федерація активно застосовує інформаційні атаки, дезінформацію та пропаганду для створення фальшивої реальності, формування помилкових переконань серед громадян та зміщення акцентів у політичних та соціальних питаннях. Важливою частиною такої стратегії є поширення страху, недовіри до влади, розпалювання конфліктів всередині суспільства та вплив на політичні процеси через спотворення фактів і маніпуляцію емоціями. Маніпуляція свідомістю в умовах гібридної війни стає потужною зброєю, яка

здатна змінити хід подій без прямого військового втручання, підриваючи стабільність держави зсередини [15].

Маніпуляція свідомістю в умовах гібридної війни породжує соціальні розмежування, оскільки дезінформація та пропаганда провокують розкол у суспільстві, загострюючи конфлікти між різними групами населення. Це підриває єдність, створює недовіру та сприяє внутрішній дестабілізації, що ослаблює здатність держави ефективно протистояти загрозам.

Соціальні розмежування (майнові, етнічні, релігійні, децентралізаційні, ціннісні) є підґрунтям для гібридних загроз в Україні. У свою чергу гібридні загрози спрямовані на використання цих розривів для дестабілізації суспільства. Тож, протидія таким загрозам можлива через зміцнення громадянського суспільства [25].

У гібридній війні соціальні розриви, такі як етнічні, релігійні, культурні та ідеологічні протиріччя, активно використовуються для дестабілізації. Агресор підживлює ці конфлікти через дезінформацію та пропаганду, посилюючи напругу між різними соціальними групами. Це сприяє поляризації суспільства, втраті солідарності та послабленню внутрішнього опору держави, що полегшує зовнішній вплив і втручання.

В цілому, соціальний або громадянський домен (сфера) зазвичай застосовується для створення, загострення або використання наявних соціокультурних розривів, які викликають соціальні потрясіння, що є важливими для ефективного використання гібридних загроз [5].

Відповідно, основні особливості взаємодія влади та громадськості в умовах гібридних загроз включають: підвищення обізнаності громадян, інформаційну прозорість, взаємодію з громадськими організаціями та медіа, гнучкість та адаптивність уряду, розвиток механізмів зворотного зв'язку, посилення патріотичної свідомості та соціальної єдності.

1.2 Механізми залучення громадськості до забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз

В умовах гібридних загроз, особливо дезінформації та інформаційних атак, важливо, щоб громадяни були свідомі ризиків та мали критичне мислення. Влада повинна активно проводити інформаційні кампанії, пояснювати сутність загроз і розвивати медіаграмотність.

Довіра між владою та громадянами має ключове значення. В умовах інформаційних атак важливо забезпечити швидку, правдиву та точну інформацію від уряду. Це зменшує вплив дезінформації та паніки серед населення.

Громадські організації можуть бути важливими партнерами влади у боротьбі з гібридними загрозами. Вони можуть допомагати інформувати громадян, розвивати місцеві ініціативи та бути посередниками між владою та громадськістю. Медіа, в свою чергу, можуть виступати як інструмент для протидії дезінформації, якщо вони дотримуються стандартів незалежної журналістики.

Гібридні загрози змінюються швидко, тому держава має бути здатною оперативно реагувати на них, адаптуючи свої політики та стратегії взаємодії з громадськістю. Це може включати посилення кібербезпеки, нові інформаційні кампанії, або навіть зміни в законодавстві, що регулює суспільну безпеку.

Успішна боротьба з гібридними загрозами потребує активної участі громадян. Влада повинна забезпечити ефективні канали для зворотного зв'язку, щоб громадяни могли повідомляти про загрози (кіберзагрози, підозрілі активності), а також впливати на формування державних політик.

У боротьбі з гібридними загрозами важлива не лише технічна протидія, але й зміцнення морального духу суспільства. Влада повинна сприяти розвитку національної ідентичності, зміцненню солідарності та довіри між громадянами.

Таким чином, ефективна взаємодія влади та громадськості в умовах

гібридних загроз потребує комплексного підходу, що включає прозорість, швидку реакцію на загрози, розширення громадянської свідомості та активну взаємодію з суспільством.

Держава, що базується на громадянському суспільстві, є його офіційним виразом. У такій системі єдність особистих і загальних інтересів досягається через взаємодію індивіда та держави за допомогою громадянського суспільства. Громадянське суспільство потребує держави як головного представника спільних інтересів [59].

Співвідношення громадянського суспільства та державного управління у питанні забезпечення національної безпеки полягає в їхній взаємодоповнюваній ролі, де кожен компонент відіграє важливу, але відмінну функцію. Держава, з одного боку, є основним гарантом національної безпеки, оскільки вона контролює силові структури, розробляє політичні стратегії, закони та міжнародні домовленості, а також забезпечує захист територіальної цілісності та суверенітету. Водночас громадянське суспільство виступає як ключовий партнер у цьому процесі, виконуючи функцію моніторингу, забезпечення прозорості та залучення громадян до участі у формуванні політики національної безпеки.

Три поняття – держава, влада та політика – хоч і є зовсім різними, але часто сприймаються як одне ціле [57].

Державне управління – це діяльність держави, зокрема її органів, яка спрямована на забезпечення максимально ефективного виконання державних функцій, захист основних прав і свобод громадян, гармонізацію інтересів різних груп у суспільстві та між державою й суспільством, а також надання ресурсів для суспільного розвитку [26].

Громадянське суспільство, через свої організації, ЗМІ, експертів та активістів, може виявляти вразливі місця в державних механізмах захисту та висловлювати потреби і занепокоєння населення. Воно також є джерелом альтернативної інформації та аналізу, що сприяє вдосконаленню політик у сфері національної безпеки, особливо в умовах гібридних загроз. У ситуаціях

інформаційних атак, громадські організації можуть оперативно реагувати, допомагаючи в протидії дезінформації, що посилює зусилля держави у цьому напрямку.

Тож, національна безпека є результатом взаємодії цих двох елементів: держава забезпечує безпеку з позиції влади і ресурсів, а громадянське суспільство доповнює ці зусилля через активну участь, контроль та підтримку демократичних процесів.

У контексті взаємодії держави та громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки, захист критичної інфраструктури стає спільним завданням, адже її уразливість може вплинути на безпеку і добробут всіх громадян.

До об'єктів критичної інфраструктури відносяться підприємства та установи, які є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення, виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, призвести до значних матеріальних та фінансових збитків, людських жертв [54].

Держава, маючи центральну роль у створенні законодавчих та регуляторних рамок, забезпечує координацію та контроль захисту критичної інфраструктури. Це включає розробку стратегій і політик безпеки, управління кризовими ситуаціями, створення спеціальних органів для моніторингу та захисту інфраструктури, а також співпрацю з міжнародними партнерами для запобігання загрозам. Крім того, держава забезпечує наявність ресурсів для відновлення роботи інфраструктури після можливих атак або катастроф.

Громадянське суспільство відіграє не менш важливу роль, діючи як спостерігач і партнер держави. Громадські організації та активісти можуть допомагати ідентифікувати слабкі місця в захисті інфраструктури, вимагати прозорості від державних органів у питаннях управління критичними ресурсами, а також проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення щодо важливості цих об'єктів та їх захисту. Зокрема, в умовах гібридних загроз громадські організації активно допомагають виявляти

загрози, такі як кібератаки чи дезінформація, які можуть бути спрямовані на підрив стабільності критичної інфраструктури.

Крім того, громадянське суспільство може долучатися до підготовки до кризових ситуацій шляхом участі в тренінгах з реагування на надзвичайні події або через розвиток ініціатив, спрямованих на захист конкретних сегментів інфраструктури, енергетичних чи транспортних мереж. Взаємодія з державою забезпечує можливість створення ефективних механізмів обміну інформацією та спільних дій для запобігання або мінімізації впливу потенційних загроз.

Отже, критична інфраструктура є фундаментом національної безпеки, а її захист потребує ефективної координації між державними органами та громадянським суспільством. Ця взаємодія дозволяє не тільки зміцнити стійкість держави до внутрішніх і зовнішніх загроз, але й посилює довіру між громадянами та владою, що є ключовим фактором для забезпечення стабільності та розвитку суспільства.

У той же час, віртуалізація впливає на спосіб, яким люди взаємодіють з владою, приміром – через онлайн-платформи, соціальні мережі та електронні послуги. Це дає можливість громадянам брати активнішу участь у політичному житті та контролювати дії органів влади. Розглядаючи виклики, з якими стикаються державні органи через ці нові форми комунікації, акцент треба робити на необхідність швидкої реакції на запити та забезпечення прозорості дій [23].

Віртуалізація покращує комунікацію між державою та громадянським суспільством. Онлайн-платформи дають змогу державі швидко інформувати громадян про загрози, надавати рекомендації з безпеки та координувати зусилля у випадку криз. У разі кіберзагроз або атак на критичну інфраструктуру, влада може оперативно розповсюджувати інформацію через офіційні вебсайти, мобільні додатки чи соціальні мережі, залучаючи громадян до процесу виявлення або протидії цим загрозам.

Віртуалізація дозволяє підвищити прозорість та довіру у процесах державного управління. Електронні платформи сприяють більш відкритому

доступу до державних ресурсів, звітності та процесів ухвалення рішень. Це важливо для залучення громадян до моніторингу захисту критичної інфраструктури і контролю за діями уряду в цій сфері. Громадські організації можуть використовувати ці платформи для відслідковування вразливостей і співпраці з державними органами, що забезпечує краще управління загрозами.

Соціальні мережі стають ефективним інструментом для комунікації, оскільки забезпечують швидкий зворотний зв'язок, залучають громадян до участі в управлінських процесах і підвищують прозорість дій державних органів. Це допомагає краще реагувати на запити громадськості та формувати громадську думку в режимі реального часу [42].

Крім того, електронні послуги та платформи полегшують доступ до механізмів участі громадян у процесах національної безпеки. Вони дозволяють організувати онлайн-консультації, громадські слухання, а також проводити обговорення та голосування з питань захисту критичної інфраструктури. Завдяки таким ініціативам громадяни можуть брати участь у розробці політик безпеки та вносити пропозиції щодо покращення захисту важливих об'єктів.

Важливою складовою є також те, що соціальні мережі стають інструментом поширення інформації та організації громадських рухів, спрямованих на захист інфраструктури. Через віртуальні мережі можна швидко мобілізувати громадськість, залучати експертів та координувати спільні дії з владою для запобігання загрозам або реагування на них.

Технології підвищення ефективності комунікації між органами влади та громадянами через інтернет-платформи, впровадження електронних послуг і нових форм взаємодії – сприяють прозорості, оперативності та підвищенню рівня залученості громадян до управлінських процесів, одночасно покращуючи доступ до державних послуг і спрощуючи їх надання [36]. Відповідно, віртуалізація сприяє більш ефективній та швидкій взаємодії між владою і громадянським суспільством, роблячи процеси захисту критичної інфраструктури більш прозорими, інклюзивними та адаптивними до сучасних викликів, особливо в умовах гібридних загроз.

Публічний діалог розглядається як важливий елемент взаємодії між громадянами та владою, що сприяє розвитку демократичних процесів. Він забезпечує обмін думками, поглядами та пропозиціями, дозволяючи громадянам брати участь у вирішенні суспільно значущих питань. Через цей діалог встановлюється баланс між інтересами різних соціальних груп, забезпечується прозорість прийняття рішень і підвищується довіра до влади [35].

Віртуалізація важлива для формування публічного діалогу, оскільки вона забезпечує відкриту, доступну й ефективну платформу для комунікації між громадянами та владою, що є критично важливим для зміцнення демократії та соціальної згуртованості, особливо в умовах гібридних загроз.

Онлайн-платформи і соціальні мережі дають можливість для швидкої та широкої взаємодії між громадянами та урядовими структурами. Це дозволяє громадянам активно брати участь у публічному житті, висловлювати свої думки, ставити запитання та отримувати відповіді від органів влади в режимі реального часу. Така відкритість не лише покращує комунікацію, але й створює умови для формування спільного бачення та підтримки державних ініціатив.

З іншого боку, віртуалізація сприяє демократизації процесу прийняття рішень. Завдяки онлайн-консультаціям, громадським слуханням і платформам для обговорення важливих питань, влада отримує можливість враховувати думки різних груп населення, роблячи процес управління більш інклюзивним. Це допомагає формувати суспільну довіру до влади та її дій, що є надзвичайно важливим для зміцнення національної безпеки в умовах викликів гібридної війни, коли довіра до інституцій може бути піддана атакам через дезінформацію та пропаганду.

Крім того, віртуалізація створює можливість для громадян краще розуміти дії влади та більш активно впливати на них. Публічний діалог у цифровому просторі дозволяє висвітлювати критичні проблеми, зокрема у сфері захисту критичної інфраструктури, і стимулювати владу до прозорості та підзвітності. Це важливо, оскільки в умовах гібридних загроз здатність

громадян швидко реагувати на виклики та співпрацювати з владою може стати ключовим елементом національної безпеки.

Роль громадянського суспільства у системі національної безпеки в умовах гібридних загроз є надзвичайно важливою, оскільки воно виступає як активний учасник у протидії як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам. Громадянське суспільство діє не лише як інструмент моніторингу та контролю дій держави, але й як джерело інформаційної та соціальної стійкості. В умовах гібридної війни, де загрози включають дезінформацію, маніпуляції свідомістю та кібератаки, участь громадян у процесах національної безпеки є ключовою для підвищення стійкості суспільства. Організації громадянського суспільства можуть допомагати у виявленні загроз, підвищенні обізнаності та формуванні публічного діалогу, що допомагає захистити країну від дестабілізації.

Психологічні фактори, які сприяють розвитку патріотизму – ідентифікація військових із національними цінностями, гордість за країну та розуміння важливості захисту держави. Також треба згадати роль виховання, освітніх програм та суспільної підтримки в формуванні патріотичної свідомості. Патріотизм розглядається як важливий елемент у підтриманні боєздатності армії та стійкості перед загрозами [28]. Патріотизм підсилює відчуття відповідальності за країну, мотивує громадян брати участь у захисті держави і підтримувати зусилля влади в умовах криз. У контексті гібридних загроз, де інформаційна війна може підривати довіру до державних інституцій і викликати соціальні розмежування, патріотичний настрій допомагає зміцнювати національну ідентичність і опірність до зовнішніх впливів. Громадянське суспільство тут виступає платформою для просування патріотичних цінностей і формування національної єдності, що знижує ефективність ворожих інформаційних атак.

Необхідним є акцент на оптимізації ризиків у взаємодії органів державної влади України з міжнародними партнерами в умовах євроінтеграції. Важливим є пошуку ефективних шляхів для зниження ризиків, що виникають під час співпраці з іноземними партнерами. Механізми, які допомагають забезпечити

успішну інтеграцію України до європейських структур – це покращення комунікації, підвищення прозорості управлінських процесів та адаптація національної законодавчої бази до європейських стандартів [38]. Ця взаємодія є критичною для зміцнення безпеки в умовах гібридних загроз, адже міжнародні партнери можуть надавати технічну допомогу, обмінюватися досвідом та надавати підтримку у розвитку інституцій. Європейські стандарти безпеки та співпраця з міжнародними структурами, такими як НАТО чи ЄС, допомагають підвищити рівень захисту критичної інфраструктури, удосконалити кібербезпеку та протидіяти дезінформації. Євроінтеграційний курс України дозволяє інтегруватися в міжнародну систему колективної безпеки, що підвищує загальну стійкість країни перед викликами гібридних загроз.

Таким чином, громадянське суспільство виступає не лише як внутрішній захисний механізм, але й як важливий чинник для успішної євроінтеграції та зміцнення партнерських відносин з міжнародними союзниками.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

2.1 Організаційні та правові аспекти залучення громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки

Участь громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України закріплена низкою нормативно-правових актів, які визначають форми співпраці між державою та громадянськими інституціями, а також регулюють їхню роль у системі безпеки. Ці документи формують правову основу для взаємодії органів державної влади з громадянами та громадськими організаціями, забезпечуючи прозорість процесів та залученість суспільства до вирішення важливих безпекових питань.

Одним із ключових документів у цій сфері є Конституція України [32], яка гарантує право громадян на участь у державному управлінні (ст. 38) та забезпечує свободу об'єднань (ст. 36). Ці норми створюють передумови для розвитку громадянських організацій, які можуть долучатися до формування політики у сфері національної безпеки. Крім того, стаття 17 Конституції проголошує, що забезпечення національної безпеки є справою всього українського народу, що підкреслює роль громадянського суспільства у цій сфері.

На рівні галузевого законодавства центральним є Закон України «Про національну безпеку України» [49], прийнятий у 2018 році. Він визначає принципи і механізми забезпечення безпеки держави, зокрема акцентує на необхідності залучення громадянського суспільства до розробки та реалізації політик у цій сфері. Закон передбачає можливість участі громадськості у

підготовці стратегічних документів, таких як Стратегія національної безпеки, через консультації, обговорення та моніторинг.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [50] також відіграє важливу роль у зміцненні зв'язків між державою та громадськістю. Вона передбачає розширення можливостей громадянських організацій для участі в процесах прийняття рішень, зокрема у питаннях безпеки. У документі закладені цілі щодо зміцнення довіри між владою і громадянами, підтримки громадських ініціатив та розробки механізмів залучення громадськості до забезпечення безпеки.

Важливе значення мають також нормативні акти, що регулюють діяльність громадських організацій. Закон України «Про громадські об'єднання» [47] визначає порядок створення та функціонування таких організацій, їхні права і обов'язки, включно із правом брати участь у забезпеченні суспільних інтересів, зокрема у сфері національної безпеки. Завдяки цьому закону громадські організації мають можливість діяти як партнери держави, залучаючи громадян до вирішення важливих суспільних питань.

У контексті протидії інформаційним загрозам особливу увагу заслуговує Закон України «Про інформацію» [48] та низка підзаконних актів, які регулюють інформаційну політику. Ці документи створюють правове підґрунтя для співпраці між державою, медіа та громадянськими організаціями у боротьбі з дезінформацією та іншими формами гібридних загроз.

Крім того, механізми залучення громадянського суспільства до забезпечення безпеки часто прописані в нормативно-правових актах, що регулюють діяльність спеціалізованих органів. Відповідно до Закону України «Про оборону України» [51], громадські організації можуть долучатися до реалізації заходів територіальної оборони, надаючи підтримку військовим і цивільним структурам у забезпеченні обороноздатності держави.

Важливу роль у регулюванні відносин між державою і громадянським суспільством відіграють міжнародні договори та стандарти, зокрема

рекомендації Ради Європи, які були адаптовані до українських умов. Це створює правові рамки для розвитку співпраці України з міжнародними партнерами у питаннях забезпечення безпеки.

Попри значні досягнення у нормативно-правовому забезпеченні участі громадянського суспільства у системі національної безпеки, існують і проблеми, які потребують вирішення. Серед них – недостатня деталізація механізмів залучення громадськості у законодавстві, обмежена інституційна підтримка громадських ініціатив та брак фінансування для реалізації таких проектів.

Державні стратегії відіграють ключову роль у формуванні механізмів взаємодії між органами влади та громадянським суспільством у сфері національної безпеки. Вони визначають пріоритети, завдання та інструменти для залучення громадськості до вирішення питань, пов'язаних із захистом держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Завдяки таким стратегіям громадянське суспільство отримує можливість брати активну участь у розробці, реалізації та моніторингу заходів безпеки, сприяючи підвищенню ефективності національної політики у цій сфері.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [50] спрямована на створення умов для активної участі громадян у формуванні та реалізації державної політики, включно із питаннями безпеки. У цій стратегії передбачено розширення механізмів громадської участі, зокрема через спрощення доступу громадянських організацій до процесу прийняття рішень і посилення їхньої ролі у вирішенні соціально значущих питань.

Одним із ключових напрямів цієї стратегії є формування сприятливих умов для розвитку громадянських ініціатив, які спрямовані на забезпечення безпеки. Це включає нормативно-правову підтримку діяльності громадських організацій, впровадження прозорих процедур співпраці між владою і громадськістю, а також забезпечення фінансової підтримки для реалізації безпекових ініціатив. Такі заходи сприяють зміцненню довіри між державними

інститутами та громадянами, що є критично важливим в умовах сучасних гібридних загроз.

Стратегія національної безпеки України [53], затверджена у 2020 році, також передбачає залучення громадянського суспільства до питань безпеки. Вона акцентує увагу на необхідності створення партнерських відносин між владою та громадськістю для забезпечення стійкості суспільства до різних видів загроз, включаючи інформаційні, кібернетичні та соціальні виклики. Документ наголошує на важливості активної участі громадянських організацій у протидії дезінформації, підтримці територіальної оборони та захисті критичної інфраструктури.

Ще одним прикладом стратегічного документу, який передбачає підтримку громадянських ініціатив, є Стратегія інформаційної безпеки України [52]. Вона покликана створити умови для боротьби з дезінформацією та підвищення інформаційної стійкості суспільства. Важливим компонентом цієї стратегії є співпраця з громадянськими організаціями, які здійснюють моніторинг медіапростору, виявляють фейкову інформацію та проводять просвітницькі кампанії серед населення. Завдяки таким ініціативам держава отримує змогу оперативніше реагувати на загрози та посилювати єдність суспільства.

Варто також відзначити роль регіональних стратегій розвитку, які часто включають положення щодо підтримки громадянських ініціатив у сфері безпеки. У рамках децентралізації та реформування місцевого самоврядування багато регіонів України впроваджують програми співпраці з громадянськими організаціями у питаннях соціальної та громадської безпеки. Це дозволяє активніше залучати місцеві громади до вирішення нагальних безпекових проблем, таких як моніторинг громадського порядку, попередження конфліктів чи організація навчань із цивільного захисту.

Особливу увагу заслуговують механізми фінансової підтримки громадянських ініціатив, закладені у стратегічних документах. У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства передбачено

створення фондів та грантових програм, спрямованих на підтримку проектів, пов'язаних із безпекою. Це стимулює розвиток громадських організацій, підвищує їхню спроможність реагувати на виклики та забезпечує довгострокову стійкість таких ініціатив.

Водночас впровадження державних стратегій стикається з низкою викликів, які потребують вирішення. Серед них – недостатнє фінансування програм підтримки, нерівномірний доступ громадських організацій до ресурсів, а також брак координації між різними рівнями влади та громадянським суспільством. Подолання цих проблем потребує подальшого вдосконалення механізмів реалізації стратегій та їх адаптації до актуальних викликів.

Ефективна взаємодія між громадянським суспільством і органами державної влади є однією з основ національної безпеки [19], особливо в умовах гібридних загроз. Форми цієї співпраці відображають різноманітність механізмів залучення громадянських організацій, активістів і громадян до процесів формування, реалізації та моніторингу державної політики, спрямованої на забезпечення безпеки та стабільності.

1. Консультативні ради та робочі групи. Однією з основних форм співпраці є створення консультативно-дорадчих органів при державних установах. Такі ради чи робочі групи забезпечують залучення представників громадянського суспільства до обговорення стратегічних документів, розробки нових законодавчих ініціатив чи вдосконалення існуючих нормативно-правових актів. Створення таких рад у сфері національної безпеки дозволяє враховувати думки експертів, активістів та представників громадських організацій.

2. Громадські слухання та консультації. Громадські слухання є важливим інструментом прямого залучення громадян до обговорення питань, що стосуються безпеки та суспільного порядку. Це відкриті заходи, під час яких громадяни можуть висловити свої думки, запропонувати ідеї та озвучити занепокоєння. Громадські консультації також проводяться в онлайн-форматі, що забезпечує ширший доступ до обговорення важливих питань.

3. Громадський моніторинг і контроль. Громадянське суспільство часто виступає як спостерігач і контролер дій державних органів. Організації здійснюють моніторинг виконання державних програм у сфері безпеки, оцінюють прозорість використання бюджетних коштів чи аналізують ефективність державних ініціатив. Це сприяє підвищенню підзвітності влади перед суспільством і зміцненню довіри до державних інститутів.

4. Участь у розробці стратегічних документів. Громадянське суспільство активно долучається до створення стратегій національної безпеки, програм боротьби з дезінформацією, заходів із захисту критичної інфраструктури тощо. Таке залучення дозволяє врахувати думку громадськості та експертів, забезпечуючи більш якісну розробку політик.

5. Інформаційні кампанії та просвітницька діяльність. Громадські організації співпрацюють із державою у проведенні інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності громадян щодо гібридних загроз, дезінформації чи кібербезпеки. Спільні зусилля влади та громадянського сектору дозволяють розвивати медіаграмотність серед населення, що є важливим інструментом у боротьбі з інформаційними атаками.

6. Спільні соціальні проекти та ініціативи. Держава та громадянське суспільство часто реалізують спільні проекти, спрямовані на вирішення конкретних безпекових питань. Організація тренінгів із цивільного захисту, розвиток волонтерських ініціатив у підтримці територіальної оборони або надання допомоги постраждалим від військових дій.

7. Виконання соціальних послуг. Громадські організації можуть брати на себе виконання соціально значущих функцій, делегованих державою. Це може включати забезпечення підтримки вразливих верств населення, допомогу в кризових ситуаціях чи реагування на надзвичайні події. Така співпраця є особливо актуальною в умовах гібридних загроз, які часто супроводжуються гуманітарними кризами.

8. Експертна підтримка державних ініціатив. Громадянське суспільство, зокрема аналітичні центри, університети та дослідницькі

організації, надає експертні висновки та рекомендації, які сприяють більш глибокому розумінню актуальних викликів та розробці ефективних заходів. Такі організації можуть надавати аналітику щодо нових методів гібридної агресії чи механізмів протидії дезінформації.

9. Публічно-приватне партнерство. Ця форма співпраці включає залучення громадських організацій до реалізації ініціатив, які фінансуються державою чи приватними партнерами. Спільні проекти у сфері кібербезпеки або створення технологічних рішень для моніторингу загроз.

10. Платформи для обміну інформацією. Держава створює платформи для діалогу між владою, громадянським суспільством та бізнесом. Це можуть бути онлайн-ресурси чи регулярні зустрічі, які дозволяють обмінюватися інформацією про загрози, ділитися досвідом і координувати спільні дії.

Ефективність залучення громадянського суспільства до розробки політик безпеки залежить від низки факторів, таких як прозорість процесів, доступність механізмів участі, готовність державних інституцій до співпраці та активність самих громадянських організацій. В Україні існує ціла низка механізмів, які сприяють залученню громадян до формування безпекових стратегій, однак їхня реалізація потребує подальшого вдосконалення для забезпечення максимальної ефективності.

Одним із найважливіших інструментів є громадські консультації, які дозволяють враховувати думку громадськості у процесі розробки законів, стратегій та інших нормативно-правових актів. Вони надають можливість громадянам, експертам та організаціям висловлювати свої пропозиції й зауваження щодо ключових питань національної безпеки. Водночас ефективність цих консультацій часто знижується через брак інформування громадськості про їх проведення, недостатню прозорість процедур та формальний характер врахування отриманих відгуків.

Консультативно-дорадчі органи, такі як громадські ради при державних органах, також відіграють важливу роль у забезпеченні взаємодії між державою та громадськістю. Вони створюють платформу для діалогу, допомагають

структурувати співпрацю та підвищують довіру між сторонами. Однак ефективність цих органів часто обмежується через недостатню інституційну підтримку, обмеження доступу до ключових рішень або ж через слабку мотивацію їхніх учасників до активної участі.

Інформаційні платформи та електронні ресурси, які використовуються для громадських обговорень і збору пропозицій, є важливим сучасним інструментом залучення громадян. Платформа електронних петицій дозволяє ініціювати обговорення питань безпеки на національному рівні, а онлайн-опитування сприяють збору широкого спектра думок. Незважаючи на це, ефективність таких механізмів знижується через обмежений доступ до інтернету у віддалених регіонах, недостатню цифрову грамотність деяких верств населення та технічні недоліки платформ.

Ефективним механізмом залучення є також участь громадських організацій у розробці стратегічних документів. Вони надають експертні висновки, організовують дискусійні платформи, ініціюють дослідження і пропонують конкретні заходи для протидії сучасним викликам. Зокрема, під час розробки Стратегії національної безпеки України громадянські організації активно брали участь у консультаціях, що дозволило врахувати широкий спектр точок зору. Однак у багатьох випадках ці консультації відбуваються за обмеженою участю громадськості через брак часу або фінансових ресурсів, що знижує їхній вплив.

Суттєву роль відіграє інформування та просвітницька діяльність, яка сприяє підвищенню обізнаності громадян про наявні загрози та механізми їхнього подолання. Кампанії з медіаграмотності допомагають суспільству краще розуміти природу інформаційних загроз та ефективніше протидіяти їм. Проте ці ініціативи залишаються точковими та часто не охоплюють широкий спектр населення, що обмежує їхній вплив.

Одним із ключових показників ефективності залучення громадян є рівень їхньої довіри до державних інституцій та їхня готовність брати участь у процесах розробки політик. Дослідження свідчать, що в умовах низького рівня

довіри до влади громадяни менше схильні до активної взаємодії з державою, що створює замкнене коло і знижує ефективність будь-яких ініціатив.

Серед існуючих проблем механізмів залучення громадян до розробки політик безпеки можна виділити:

- Формальний підхід до залучення громадськості, коли пропозиції від громадян або не враховуються, або враховуються частково без належного обґрунтування.
- Недостатня координація між державними органами, що призводить до дублювання зусиль або конфлікту інтересів.
- Обмежений доступ до інформації, яка необхідна для участі громадян у процесах прийняття рішень.
- Слабкий розвиток інституційної спроможності громадських організацій, зокрема їхніх фінансових і кадрових ресурсів.

Для підвищення ефективності залучення громадян до розробки політик безпеки необхідно вдосконалювати існуючі механізми. Це включає забезпечення прозорості та підзвітності процедур, розширення доступу громадськості до обговорень, розвиток цифрових інструментів взаємодії, а також активне інформування населення про можливості участі. Такі кроки дозволять не лише підвищити ефективність державної політики у сфері безпеки, але й зміцнити довіру між державою та суспільством, що є критично важливим у сучасних умовах.

З огляду на динамічний розвиток сучасних викликів, таких як гібридні загрози, кібернетичні атаки, інформаційна війна та глобалізація, традиційні підходи до залучення громадянських організацій у системи національної безпеки поступово втрачають ефективність. У цьому контексті постає потреба у розробці інноваційних підходів, які враховують нові технології, сучасні соціальні тренди та кращі міжнародні практики. Інновації в цій сфері спрямовані на інтеграцію громадянського суспільства у процеси управління безпекою, посилення довіри між державою та громадськістю, а також на розширення можливостей громадянських організацій щодо реагування на

виклики.

Одним із найбільш перспективних напрямів є використання цифрових технологій для залучення громадянського суспільства до безпекових ініціатив. Створення інтерактивних платформ для громадських обговорень – онлайн-порталів, де організації можуть подавати пропозиції, брати участь у розробці стратегічних документів або отримувати інформацію про наявні загрози, дозволяє значно підвищити рівень залученості громадян. Крім того, такі платформи можуть бути інтегровані з системами електронного урядування, забезпечуючи прозорість і доступність процесів.

Розумні платформи безпеки, які використовують штучний інтелект і великі дані (Big Data), здатні аналізувати вхідні пропозиції громадян, прогнозувати загрози та створювати індивідуальні рекомендації для організацій щодо їхньої участі у вирішенні безпекових питань. Ці технології можуть допомогти владі швидко ідентифікувати найбільш активних учасників громадянського суспільства, формувати мережі взаємодії та координувати зусилля.

Соціальні мережі стають потужним інструментом мобілізації громадськості, а також каналом для поширення достовірної інформації щодо безпеки. Державні органи можуть використовувати їх для створення громадських ініціатив, проведення просвітницьких кампаній і взаємодії з громадянськими організаціями. Організація інформаційних флешмобів чи кампаній протидії дезінформації через Facebook, Twitter чи Telegram дозволяє швидко охопити широкі аудиторії та залучити до співпраці нові організації.

Для стимулювання громадянського суспільства до участі в безпекових ініціативах держава може створювати спеціальні фонди підтримки інноваційних проєктів. Фінансування стартапів у сфері кібербезпеки або підтримка ініціатив із розвитку медіаграмотності можуть сприяти залученню нових технологій і рішень до захисту національної безпеки. Це дозволить активізувати участь молодіжних і технологічних організацій у розробці та реалізації безпекових програм.

Залучення бізнесу як партнера у реалізації безпекових ініціатив відкриває додаткові можливості для громадянського суспільства. Підприємства можуть надавати ресурси, технології та експертизу, необхідні для реалізації комплексних безпекових проектів. Компанії з кібербезпеки можуть співпрацювати з громадськими організаціями у розробці програм захисту критичної інфраструктури, а технологічні стартапи можуть долучатися до моніторингу та аналізу інформаційних загроз.

Інноваційним підходом є створення міжсекторальних платформ, які об'єднують громадські організації, бізнес, наукові установи та державу для розробки спільних рішень у сфері безпеки. Такі платформи дозволяють обмінюватися досвідом, проводити навчання, створювати партнерства та об'єднувати ресурси для досягнення спільних цілей. Прикладом може бути організація хакатонів із пошуку інноваційних рішень для протидії гібридним загрозам.

Інноваційними є підходи, які включають інтерактивні навчальні програми, симуляції та тренінги для громадських організацій, спрямовані на підвищення їхньої спроможності реагувати на сучасні загрози. Симуляції з кіберзахисту чи тренінги з виявлення дезінформації можуть бути організовані як у фізичному форматі, так і онлайн.

Гейміфікація, або використання ігрових елементів у серйозних процесах, є інноваційним способом залучення громадянського суспільства. Створення ігор, які моделюють сценарії гібридних загроз, дозволяє залучити молодь до вивчення складних питань безпеки та формування активної громадянської позиції.

Інноваційним є підхід, який передбачає залучення громадянського суспільства до міжнародних проектів і програм обміну. Це сприяє запозиченню кращих практик, розвитку спільних ініціатив із міжнародними партнерами та підвищенню рівня компетенції організацій.

Для реалізації інноваційних підходів необхідно забезпечити правову базу, яка б сприяла співпраці громадянського суспільства та держави у сфері

безпеки. Йдеться про створення механізмів спрощеного доступу громадських організацій до державних проектів, підвищення прозорості процедур та розробку стимулів для активізації участі громадськості.

Інтеграція принципів належного врядування (good governance) у взаємодію між державними органами та громадянським суспільством є ключовим фактором для забезпечення ефективної співпраці, підвищення довіри до влади та зміцнення національної безпеки. Належне врядування передбачає використання таких принципів, як прозорість, підзвітність, участь громадян, ефективність, інклюзивність та верховенство права. Їх імплементація у відносини між владою та громадянськими організаціями сприяє більш глибокій взаємодії, яка враховує інтереси всіх сторін.

Прозорість є базовим принципом належного врядування, який дозволяє громадянському суспільству отримувати доступ до інформації про діяльність державних органів, їхні рішення та політики. Забезпечення відкритого доступу до інформації – через офіційні сайти, електронні платформи та публічні звіти, створює умови для активної участі громадян у безпекових питаннях. У сфері національної безпеки це включає інформування про потенційні загрози, стан реалізації стратегій безпеки та результати спільних проектів з громадськими організаціями.

Підзвітність державних органів перед громадянським суспільством забезпечує контроль за виконанням їхніх функцій, використанням ресурсів та дотриманням законодавства. Цей принцип передбачає регулярне звітування державних органів перед громадськістю, створення механізмів громадського контролю, а також впровадження незалежного моніторингу. Залучення громадських організацій до оцінки ефективності програм у сфері кібербезпеки чи інформаційної протидії може значно підвищити якість їх реалізації.

Принцип участі громадян передбачає створення умов для їхнього залучення до формування, реалізації та моніторингу державної політики у сфері безпеки. Це може реалізовуватись через громадські консультації, слухання, роботу в дорадчих органах чи ініціативи електронного урядування.

Інтерактивні платформи, що дозволяють громадянам подавати пропозиції чи голосувати за пріоритети безпекової політики, сприяють підвищенню їхньої активності та залученості.

Ефективність державного управління передбачає раціональне використання ресурсів, швидке прийняття рішень і результативність впроваджених заходів. Інтеграція громадянського суспільства у ці процеси допомагає ідентифікувати ключові виклики та знаходити оптимальні рішення. Залучення експертів з громадських організацій до аналізу гібридних загроз дозволяє державним органам швидше реагувати на актуальні виклики.

Інклюзивність у взаємодії з громадянським суспільством означає залучення до процесів безпеки всіх соціальних груп [45], включно з меншинами, молоддю, жінками та людьми з інвалідністю. Забезпечення рівного доступу до участі у формуванні політик безпеки сприяє створенню більш стійкого та згуртованого суспільства, яке краще протистоїть гібридним загрозам.

Принцип верховенства права забезпечує правову основу для взаємодії між державою та громадянським суспільством. Це включає забезпечення прав громадян на участь у безпекових питаннях, прозорість у прийнятті рішень, а також захист громадянських організацій від можливих репресивних дій. Створення чітких процедур для доступу до державних ресурсів чи інформації сприяє підвищенню довіри між сторонами.

Інструменти для впровадження принципів належного врядування

- Використання цифрових технологій для забезпечення прозорості, звітності та участі громадян у безпекових питаннях.
- Створення консультативних органів, які дозволяють громадським організаціям брати участь у прийнятті рішень.
- Залучення громадянського суспільства до незалежного оцінювання державних програм і стратегій.
- Проведення тренінгів та семінарів для державних службовців і представників громадянських організацій щодо принципів належного

врядування.

- Використання кращих міжнародних практик для вдосконалення механізмів взаємодії.

- Виклики у впровадженні принципів належного врядування

Незважаючи на прогрес у впровадженні принципів належного врядування, існують значні виклики, такі як брак інституційної спроможності громадських організацій, опір змінам з боку окремих державних структур і недостатнє фінансування. Крім того, у контексті гібридних загроз прозорість повинна бути збалансована із потребою захисту чутливої інформації, що вимагає особливого підходу до реалізації цього принципу.

Зарубіжний досвід у сфері взаємодії держави та громадянського суспільства демонструє важливість впровадження інтегрованих підходів, які базуються на принципах партнерства, прозорості та відповідальності. Країни Європейського Союзу, такі як Німеччина, Франція та Швеція, активно залучають громадянське суспільство до безпекових ініціатив, використовуючи механізми соціального діалогу, грантової підтримки та участі громадян у прийнятті рішень. У Німеччині функціонує концепція «громадянського захисту», яка об'єднує державу, неурядові організації та місцеві громади у боротьбі з кризовими ситуаціями, зокрема природними катастрофами чи кіберзагрозами. В Україні цей досвід може бути адаптований через впровадження подібних моделей співпраці на національному та регіональному рівнях.

Крім того, міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ та Рада Європи, пропонують стандарти та рекомендації щодо розвитку громадянського суспільства у безпековій сфері. Адаптація цих рекомендацій сприяє посиленню ролі українських громадських організацій у розв'язанні питань національної безпеки, зокрема через обмін досвідом, навчальні програми та фінансову підтримку.

Соціальні ініціативи є одним із найефективніших способів залучення громадян до безпекових процесів. Вони спрямовані на розвиток почуття

відповідальності за національну безпеку та формування культури активної громадянської участі. Прикладом таких механізмів є підтримка волонтерських рухів, які відіграють важливу роль у подоланні наслідків гібридної війни в Україні. Волонтерські організації не лише забезпечують матеріальну підтримку армії та постраждалих громадян, але й сприяють консолідації суспільства перед зовнішніми загрозами.

Іншим дієвим механізмом є програми соціального партнерства, які заохочують громадян до участі у місцевих проектах, таких як забезпечення безпеки в громадах, розвиток освітніх заходів з медіаграмотності чи організація тренінгів із кібербезпеки. Створення місцевих комітетів з питань безпеки, до складу яких входять громадяни, дозволяє підвищити рівень довіри між населенням та державними органами.

Громадянські інституції відіграють важливу роль у незалежному моніторингу державних програм у сфері безпеки, забезпечуючи прозорість, підзвітність та ефективність їх реалізації. Зокрема, громадські організації можуть проводити аудит державних програм, оцінюючи, наскільки вони відповідають потребам суспільства та сучасним викликам.

В Україні вже існують приклади успішного моніторингу, коли громадські організації надають експертну оцінку політик у сфері боротьби з корупцією, забезпечення кібербезпеки чи протидії інформаційним загрозам. Коаліція громадських організацій може відстежувати виконання національних стратегій, таких як Стратегія національної безпеки України, оцінюючи її вплив на соціальну стійкість і спроможність реагувати на гібридні загрози.

Важливим інструментом моніторингу є публічні звіти та рекомендації, які громадянське суспільство надає уряду, пропонуючи шляхи вдосконалення програм чи усунення недоліків.

Дезінформація є одним із ключових елементів гібридної агресії, і громадянське суспільство відіграє важливу роль у протидії цій загрозі. Для цього необхідно вдосконалювати правове поле, яке регулює боротьбу з інформаційними атаками, зокрема створюючи умови для ефективної взаємодії

державних органів, медіа та громадських організацій.

Одним із ключових напрямів є розвиток законодавства, яке передбачає відповідальність за поширення дезінформації та створення механізмів для її виявлення. Громадські організації можуть брати участь у розробці таких законів, надаючи експертні рекомендації та аналізуючи міжнародний досвід. У країнах ЄС громадянські організації активно співпрацюють із урядами в рамках програм цифрової стійкості, що спрямовані на виявлення та усунення дезінформації в соціальних мережах.

Просвітницькі кампанії, які сприяють підвищенню рівня медіаграмотності серед населення, також потребують правової підтримки. Для цього важливо створити законодавчу базу, яка забезпечить фінансування освітніх проектів із протидії дезінформації, залучаючи до цього громадянське суспільство.

Таким чином, залучення громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки є багатограним процесом, що охоплює розвиток правової бази, інституційних механізмів співпраці та соціальних ініціатив. Інтеграція принципів належного врядування, адаптація міжнародного досвіду, підтримка соціальних проектів і вдосконалення інструментів моніторингу сприяють зміцненню ролі громадянських організацій у протидії сучасним загрозам. Проте подальший успіх залежить від узгодженої співпраці між державними органами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами, що потребує постійного вдосконалення існуючих механізмів і активного впровадження інноваційних підходів.

2.2 Соціальні та інформаційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави

Соціальні мережі стали важливим інструментом сучасної інформаційної

екосистеми, який забезпечує оперативність комунікації, широту охоплення аудиторії та інтерактивність. У контексті національної безпеки їхній вплив є багатограним: вони одночасно виступають як засіб мобілізації суспільства для протидії загрозам і платформа для поширення маніпуляцій та дезінформації. Однак їхній потенціал у залученні громадян до безпекових ініціатив залишається одним із найважливіших аспектів протидії сучасним викликам.

Однією з головних переваг соціальних мереж є можливість миттєвого поширення інформації. В умовах кризи чи загрози національній безпеці, такі платформи, як Facebook, Telegram, Twitter або Instagram, забезпечують доступ до інформації в режимі реального часу. Через них державні органи, громадські організації та волонтерські рухи можуть поширювати важливі повідомлення, попередження чи рекомендації. У разі терористичної загрози чи інформаційної атаки соціальні мережі використовуються для швидкого інформування громадян про необхідні заходи безпеки або способи перевірки фактів.

Також соціальні мережі дозволяють забезпечити швидкий зворотний зв'язок між владою і громадянами [22]. Це створює можливість моніторингу громадських настроїв, отримання інформації про потенційні ризики чи мобілізації зусиль для колективної протидії загрозам.

Соціальні мережі є платформою для організації масових акцій, збору ресурсів і координації дій. Під час кризових ситуацій волонтерські ініціативи через соціальні мережі мобілізують людей для надання гуманітарної допомоги, підтримки армії чи постраждалого населення. Кампанії зі збору коштів через платформи типу Facebook або спеціальні телеграм-канали, присвячені допомозі, стали основою волонтерського руху в Україні під час війни.

Унікальна властивість соціальних мереж полягає в тому, що вони можуть об'єднувати людей із різних регіонів і соціальних груп, створюючи мережі солідарності та підтримки. Зокрема, у випадках екстрених ситуацій, як-от кібератаки чи стихійні лиха, соціальні мережі дозволяють залучати тисячі людей для спільних дій за лічені години.

Однією з ключових загроз для національної безпеки є поширення

дезінформації, і соціальні мережі часто стають полем для таких атак. Водночас, ці ж платформи є інструментом боротьби з маніпуляціями. Аналітичні центри, громадські організації та незалежні експерти використовують соціальні мережі для розвінчування фейків і поширення достовірної інформації. Українські ініціативи типу StopFake чи Інституту масової інформації активно працюють у соціальних мережах, публікуючи роз'яснення, аналізуючи маніпуляції та розповсюджуючи інструменти для виявлення фейків.

Соціальні мережі також сприяють поширенню навичок медіаграмотності серед населення. Кампанії з навчання, як розпізнавати маніпулятивну інформацію або використовувати перевірені джерела, є важливими інструментами, які зміцнюють інформаційну стійкість суспільства.

У часи криз соціальні мережі сприяють поширенню патріотичних наративів та консолідації громадян навколо спільних цінностей. Через соціальні мережі поширюються відео, історії та символи, які підтримують моральний дух населення, зміцнюють довіру до державних інституцій та підсилюють готовність громадян брати участь у національних ініціативах. Під час воєнних конфліктів або гібридної агресії соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу армії, популяризації національних героїв та стимулюванні солідарності населення.

Хоча соціальні мережі мають значний потенціал для мобілізації громадян, вони також створюють низку викликів [39]. Боти та тролі можуть використовуватися для поширення дезінформації чи створення паніки. Фейкові новини або маніпуляції можуть швидко поширюватися і викликати недовіру до офіційної інформації. Для подолання цих ризиків потрібні спеціальні стратегії, зокрема використання алгоритмів штучного інтелекту для виявлення дезінформації, співпраця платформ соціальних мереж із державою та громадянськими організаціями, а також активна просвітницька діяльність.

Тож, гібридні загрози, що поєднують військові, економічні, кібернетичні та інформаційні методи, становлять серйозну небезпеку для сучасних суспільств. Громадські організації (ГО) відіграють вирішальну роль у боротьбі

з такими загрозами, організовуючи інформаційні кампанії, які сприяють підвищенню обізнаності населення, розвитку медіаграмотності та формуванню стійкості до маніпуляцій. Їх діяльність охоплює широкий спектр інструментів, методів і підходів, які дають змогу ефективно протидіяти сучасним викликам.

Інформаційні кампанії, організовані громадськими організаціями, спрямовані на розкриття сутності гібридних загроз і поширення знань про методи їх виявлення та уникнення [34]. Основні напрямки таких кампаній включають:

- Протидія дезінформації. ГО створюють програми для розвінчування фейків, публікують матеріали з аналізом маніпуляцій у медіа, проводять навчальні заходи з критичного мислення. Організації типу StopFake в Україні стали піонерами у викритті фейкових новин, які поширюються через соціальні мережі та медіа.

- Популяризація медіаграмотності. ГО організовують тренінги, семінари та онлайн-курси, які навчають громадян аналізувати інформацію, перевіряти джерела та розпізнавати маніпуляції. Це дозволяє суспільству ставати менш вразливим до інформаційних атак.

- Підвищення обізнаності про кіберзагрози. Кампанії з кібергігієни, організовані ГО, допомагають громадянам захищати свої персональні дані, уникати фішингових атак та розпізнавати шкідливі програми. Це є критично важливим у контексті гібридних загроз, які часто використовують кіберпростір для впливу на суспільство.

- Роз'яснення політичних маніпуляцій. ГО проводять інформаційні кампанії, спрямовані на виявлення спроб зовнішніх і внутрішніх акторів маніпулювати суспільними настроями через політичну пропаганду, дезінформацію та психологічний тиск.

Громадські організації застосовують різноманітні методи для реалізації своїх кампаній, орієнтуючись на потреби та особливості цільової аудиторії [9]:

- Соціальні мережі та онлайн-платформи. Більшість сучасних інформаційних кампаній реалізується через Facebook, Instagram, Telegram,

YouTube та TikTok. Ці платформи дозволяють оперативно поширювати контент, який включає інфографіку, відео, блоги та аналітичні матеріали. Організації створюють короткі відео, які розповідають про розпізнавання фейкових новин, або використовують меми для привернення уваги молоді.

– Навчальні заходи. Семінари, тренінги та воркшопи є важливими складовими кампаній. Вони організуються як для широкої аудиторії, так і для цільових груп, таких як журналісти, вчителі, студенти чи державні службовці. Програми з розвитку медіаграмотності для шкільних учителів мають довгостроковий ефект, адже дозволяють навчати критичного мислення молоде покоління.

– Колаборації з медіа. Громадські організації співпрацюють зі ЗМІ для створення якісного контенту, який висвітлює проблеми гібридних загроз. Це можуть бути аналітичні статті, теле- та радіопередачі, подкасти або спеціальні рубрики у виданнях.

– Просвітницькі акції. Публічні заходи, такі як виставки, лекції, кінопокази або флешмоби, дозволяють ГО взаємодіяти безпосередньо з аудиторією, залучаючи її до активної участі в обговоренні проблем національної безпеки.

– Розробка освітніх матеріалів. ГО створюють посібники, буклети, вебінари та онлайн-курси, які охоплюють тематику гібридних загроз. Такі матеріали використовуються в освітніх установах, державних структурах або поширюються через інтернет.

Інформаційні кампанії спрямовані на різні категорії населення, що дозволяє враховувати їхні особливості та потреби:

– Широка громадськість. Основна аудиторія, яка потребує базової обізнаності про загрози.

– Молодь. Кампанії для молоді мають акцентувати на інтерактивних форматах і використанні соціальних мереж.

– Журналісти та медіаактивісти. Навчання медіа-професіоналів підвищує їхню здатність протидіяти маніпуляціям.

– Державні службовці. Кампанії для цієї категорії орієнтовані на підвищення обізнаності про методи гібридного впливу.

Українські громадські організації вже реалізували низку успішних інформаційних кампаній. Громадські організації стикаються з кількома труднощами під час проведення інформаційних кампаній:

– Обмежене фінансування, що ускладнює доступ до широких аудиторій.

– Конкуренція з потужними джерелами дезінформації, які мають значно більші ресурси.

– Недостатній рівень обізнаності про гібридні загрози у віддалених регіонах або серед вразливих груп.

Громадський контроль є важливою складовою забезпечення прозорості та підзвітності державних органів у сфері національної безпеки. Створення інструментів, які дозволяють громадянам брати участь у моніторингу державних програм, сприяє підвищенню їх ефективності та запобігає зловживанням [17]. Використання онлайн-платформ, де громадяни можуть подавати свої відгуки або повідомляти про проблеми, дозволяє державним органам оперативно реагувати на виклики. Такі інструменти, як платформи відкритих даних, портали електронних петицій та громадські звіти, забезпечують зворотний зв'язок між владою та суспільством, стимулюючи залучення громадян до активного громадського контролю.

Освіта і просвітницькі заходи відіграють ключову роль у формуванні культури безпеки, яка охоплює знання, навички та поведінкові моделі, необхідні для ефективної протидії сучасним викликам, включаючи гібридні загрози [14]. В умовах інформаційних воєн, кіберзагроз та глобальної нестабільності освітні ініціативи стають важливим засобом підвищення обізнаності населення, розвитку критичного мислення та консолідації суспільства.

Систематичне впровадження безпекових тем у формальну освіту є основою для виховання покоління, здатного ефективно реагувати на виклики.

На різних рівнях освіти можна реалізувати наступні підходи:

– Інтеграція тем безпеки у навчальні програми загальноосвітніх шкіл є важливим кроком до формування культури безпеки. Уроки з основ медіаграмотності, кібергігієни чи громадянської відповідальності сприяють ранньому усвідомленню важливості безпеки. Уроки можуть включати практичні вправи, як-от розпізнавання фейкових новин, оцінка джерел інформації чи реагування на кризові ситуації.

– У закладах вищої освіти безпекові теми можуть бути частиною навчальних програм для студентів гуманітарних, технічних, правових та соціальних спеціальностей. Курси з кібербезпеки, міжнародної безпеки чи кризового управління готують фахівців, здатних працювати у сфері національної безпеки або у громадських організаціях.

– Навчання державних службовців, працівників медіа, освітян та інших категорій населення дозволяє підвищити їхню професійну готовність до роботи в умовах гібридних загроз. Для цього проводяться спеціалізовані тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації.

Просвітницькі ініціативи спрямовані на інформування населення про актуальні загрози та способи їх подолання. Вони охоплюють різні аспекти безпеки та реалізуються через інтерактивні та доступні формати:

– Тренінги та воркшопи. Тематичні навчальні заходи дозволяють залучити різні категорії населення до обговорення проблем безпеки. Воркшопи з виявлення дезінформації чи тренінги з кібербезпеки для малого бізнесу сприяють підвищенню практичних навичок учасників.

– Інформаційні кампанії. Просвітницькі кампанії, які проводять громадські організації та державні структури, охоплюють широкі аудиторії через соціальні мережі, ЗМІ та публічні заходи. Кампанії з медіаграмотності пояснюють громадянам, як перевіряти достовірність інформації, розпізнавати маніпуляції та уникати поширення фейків.

– Громадські лекції та дискусії. Відкриті лекції, публічні обговорення чи панельні дискусії є важливими майданчиками для поширення знань про

безпекові виклики та обговорення актуальних загроз. Такі заходи дозволяють не лише інформувати, але й формувати свідоме ставлення громадян до безпеки.

– Візуальні та інтерактивні інструменти. Виставки, інтерактивні презентації, мобільні додатки або відеоігри з освітнім контекстом можуть залучати молодь до вивчення питань безпеки. Інтерактивні ігри, які моделюють сценарії кіберзагроз, допомагають молоді зрозуміти механізми їх подолання.

Розвиток медіаграмотності є одним із ключових аспектів освітніх і просвітницьких заходів. У сучасному інформаційному просторі здатність критично оцінювати інформацію та відокремлювати достовірні дані від маніпуляцій є базовою навичкою:

– Навчальні програми. Школи та університети впроваджують курси медіаграмотності, які навчають працювати з різними джерелами інформації, розуміти особливості медіа-виробництва та розпізнавати маніпулятивні техніки.

– Ініціативи громадських організацій. Програми, які проводять ГО, такі як StopFake чи Інститут масової інформації, пропонують інструменти для аналізу інформації та організують заходи для населення.

– Використання цифрових технологій. Інтерактивні платформи, мобільні додатки та онлайн-курси роблять навчання доступним для широкої аудиторії, забезпечуючи гнучкість та зручність.

Позашкільна освіта є важливим компонентом просвітницької діяльності, оскільки охоплює молодь, яка активно взаємодіє з інформаційним простором. До таких ініціатив належать:

– Дитячі та молодіжні табори. Програми, орієнтовані на формування командної роботи, розвиток критичного мислення та навчання основам цивільного захисту.

– Гуртки та клуби. Локальні ініціативи, присвячені безпековим темам, можуть стати майданчиками для практичного навчання.

– Інтерактивні квести та ігри. Освітні квести, які моделюють ситуації кіберзагроз чи кризового реагування, дозволяють учасникам застосовувати

знання на практиці.

Реалізація програм із формування культури безпеки стикається з певними викликами:

- Недостатнє фінансування просвітницьких ініціатив.
- Обмежений доступ до навчальних ресурсів у віддалених регіонах.
- Відсутність координації між державними структурами та громадськими організаціями у реалізації спільних заходів.

Неурядові організації (НУО) є важливими партнерами держави у створенні механізмів швидкого реагування на кризи, зокрема в умовах гібридної війни. Завдяки своїй гнучкості та здатності до оперативного реагування НУО можуть забезпечувати швидке поширення інформації, організацію допомоги постраждалим і моніторинг ситуацій. Координація між державою та НУО у цій сфері включає створення спільних штабів реагування, платформ для обміну інформацією та розробку спільних планів дій. Така співпраця значно підвищує ефективність реагування на загрози.

Міжнародна співпраця відкриває нові можливості для посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки. Спільні програми з міжнародними організаціями, такими як НАТО, ОБСЄ чи ЄС, сприяють обміну досвідом, впровадженню передових практик та забезпеченню фінансової підтримки. Участь українських громадських організацій у програмах НАТО спрямована на підвищення рівня кібербезпеки, боротьбу з дезінформацією та розвиток медіаграмотності. Завдяки міжнародній співпраці громадянське суспільство в Україні отримує доступ до новітніх інструментів і знань для протидії сучасним викликам.

Аналіз успішних прикладів інтеграції громадянських ініціатив у системи безпеки демонструє важливість партнерства між державою та громадянським суспільством. Зокрема, в Україні варто відзначити волонтерський рух, який став потужною підтримкою для армії та населення у період війни. Цей досвід свідчить про здатність громадян до самоорганізації та ефективної взаємодії з державними структурами. Іншим прикладом є створення платформ для

моніторингу дезінформації, таких як StopFake, які активно співпрацюють з урядовими органами та медіа.

Протидія дезінформації є одним із пріоритетів для громадянського суспільства, особливо в умовах гібридної війни [41]. Громадські платформи, такі як аналітичні центри чи організації з перевірки фактів, активно співпрацюють із медіа та державою для викриття маніпуляцій і поширення правдивої інформації. Стратегії включають проведення медіакампій, створення баз даних фейків і підвищення обізнаності про механізми дезінформації. Використання сучасних технологій, таких як аналіз даних за допомогою штучного інтелекту, дозволяє виявляти інформаційні атаки на ранніх етапах.

Соціальний капітал, який включає довіру, взаємодопомогу та співпрацю між громадянами, є важливим чинником стійкості до гібридних загроз [16]. Розвиток соціального капіталу через спільні проекти, волонтерство та просвітницьку діяльність сприяє згуртованості суспільства та його здатності протистояти зовнішнім викликам. Ініціативи з розвитку локальних громад, такі як програми підтримки територіальної оборони, дозволяють зміцнювати зв'язки між громадянами та владою.

Електронне урядування є потужним інструментом для покращення співпраці між державою та громадянським суспільством [44]. Онлайн-платформи для консультацій, збору пропозицій чи моніторингу програм дозволяють громадянам брати активну участь у прийнятті рішень [6]. Впровадження платформи «Дія» в Україні створило умови для більш прозорої та ефективної взаємодії між владою та суспільством. Це сприяє залученню громадян до розв'язання питань безпеки, підвищуючи довіру до державних інституцій.

Соціальні та інформаційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави є фундаментом для ефективної протидії гібридним загрозам і забезпечення національної безпеки. Використання соціальних мереж, інформаційних кампаній, механізмів громадського контролю, просвітницьких заходів та інструментів електронного урядування сприяє підвищенню рівня

участі громадян у безпекових ініціативах. Успішна реалізація цих механізмів залежить від ефективної координації, підтримки міжнародних партнерів та активного залучення всіх верств суспільства.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

3.1 Актуальні виклики у реалізації механізмів залучення громадянського суспільства

У сучасних умовах, коли гібридні загрози стають невід'ємною частиною глобальної безпеки, актуальність залучення громадянського суспільства до формування та реалізації безпекової політики набуває критичного значення. Однак процес інтеграції громадських ініціатив у систему національної безпеки стикається з низкою викликів, які потребують ретельного аналізу та пошуку ефективних рішень [20]. Однією з ключових проблем є вплив інформаційної війни, що викликає дезорієнтацію суспільства, підриває довіру до державних інституцій і стимулює поширення дезінформації. У таких умовах громадянське суспільство нерідко стає об'єктом маніпуляцій, коли деструктивні сили використовують громадські організації для поширення неправдивих наративів або дискредитації держави.

Не менш важливою проблемою є вразливість громадянських організацій до гібридних загроз. Часто ці організації не мають достатнього фінансування, інституційної підтримки чи ресурсів для протидії складним викликам. Це ускладнює їхню здатність брати участь у масштабних безпекових ініціативах або організувати ефективну просвітницьку діяльність. До цього додається проблема слабкої координації між державою та громадянським суспільством, що проявляється у відсутності чітких механізмів взаємодії та розподілу відповідальності [29].

Питання нормативно-правового регулювання також викликає занепокоєння. Хоча в Україні існують законодавчі рамки для залучення громадських організацій до вирішення безпекових питань, їхня ефективність

часто знижується через нечіткість положень, бюрократичні перепони та недостатню адаптацію до реалій гібридної війни [18]. Громадські організації, які прагнуть брати участь у моніторингу або реалізації державних безпекових програм, нерідко стикаються з обмеженим доступом до необхідної інформації чи ресурсів.

Недовіра до державних інституцій залишається одним із найсерйозніших викликів для співпраці [46]. У суспільстві, яке пережило значні потрясіння, часто панує скептицизм щодо здатності влади ефективно вирішувати питання національної безпеки. Це, у свою чергу, послаблює готовність громадян та організацій до співпраці, знижуючи ефективність будь-яких спільних ініціатив. Додатково, психологічні бар'єри, які виникають через попередній негативний досвід, створюють перешкоди для побудови довіри між сторонами.

Ще однією суттєвою проблемою є нестача ресурсів, яка стосується як громадянського суспільства, так і державних органів. Відсутність достатнього фінансування для реалізації програм, спрямованих на протидію гібридним загрозам, обмежує можливості обох сторін [40]. Громадські організації нерідко змушені залежати від міжнародних грантів, які не завжди відповідають національним пріоритетам. Це створює ризик залежності від зовнішніх джерел фінансування та обмежує незалежність громадянського суспільства [55].

Іншим аспектом є брак комунікаційних інструментів, які дозволяють забезпечити ефективну взаємодію між громадянським суспільством і державою [21]. Відсутність інтегрованих платформ для обміну інформацією, координації дій чи спільного планування призводить до дублювання зусиль, втрати часу та неефективного використання ресурсів. Спільні ініціативи з протидії дезінформації часто обмежуються локальними проектами, які не мають загальнонаціонального впливу через недостатню координацію.

Важливим викликом є також проблеми адаптації міжнародного досвіду до українського контексту. Незважаючи на багатий досвід західних країн у залученні громадянського суспільства до забезпечення безпеки, його імплементація в Україні стикається з труднощами, викликаними культурними,

економічними та соціальними відмінностями. Деякі інструменти, ефективні в умовах розвинених демократій, не працюють в умовах перехідного суспільства через низький рівень довіри до держави та слабкі інституції.

У багатьох випадках громадянські організації стають мішенню для зловживань чи навіть зловмисних маніпуляцій. Деструктивні сили можуть використовувати їх для дезорганізації суспільства, поширення пропаганди чи створення конфліктів. Це підкреслює необхідність розробки чітких механізмів захисту громадянського суспільства від таких дій, включаючи посилення правового регулювання та інституційної підтримки.

Нарешті, однією з ключових проблем є неефективність окремих програм залучення громадянського суспільства до безпекових питань. Багато з цих програм мають формальний характер, коли ініціативи громадян ігноруються, а пропозиції не враховуються у процесі прийняття рішень. Це знижує мотивацію громадян до участі та створює відчуття, що їхня думка не має реального впливу.

Таким чином, інтеграція громадянського суспільства у систему національної безпеки є складним процесом, який потребує вирішення низки організаційних, правових, ресурсних та комунікаційних проблем. Без їх подолання залучення громадян до безпекових ініціатив залишатиметься обмеженим, а потенціал громадянського суспільства – нереалізованим у повній мірі.

Таблиця 3.1 – актуальні виклики у реалізації механізмів залучення громадянського суспільства

Категорія викликів	Суть проблеми	Приклади/Наслідки
Інформаційні загрози	Дезінформація, інформаційні атаки, маніпуляції суспільною думкою через медіа та соціальні мережі.	Поширення фейкових новин, підлив довіри до держави, дискредитація громадських організацій.
Недовіра до державних інституцій	Скептичне ставлення громадян до здатності держави ефективно вирішувати безпекові питання.	Низький рівень участі громадськості у безпекових ініціативах, слабка взаємодія між владою і суспільством.

Продовження таблиці 3.1

Категорія викликів	Суть проблеми	Приклади/Наслідки
Фінансові обмеження	Недостатність фінансування для реалізації програм залучення громадянського суспільства та його інституційного розвитку.	Залежність від міжнародних грантів, обмежений масштаб безпекових проектів.
Нормативно-правові прогалини	Недосконалість правової бази, що регулює залучення громадських організацій до безпекових питань.	Бюрократичні перепони, обмежений доступ до державних програм, формалізація співпраці.
Вразливість громадянських організацій	Слабка інституційна спроможність ГО через обмежені ресурси та недостатню підтримку з боку держави.	Низька ефективність діяльності, нездатність масштабувати ініціативи або брати участь у великих проектах.
Комунікаційні бар'єри	Відсутність інтегрованих платформ для обміну інформацією між державою та громадянським суспільством.	Дублювання зусиль, неефективна координація дій, відсутність спільних рішень.
Психологічні бар'єри	Негативний попередній досвід взаємодії з державою, який створює упередження щодо співпраці.	Слабка мотивація громадян брати участь у безпекових ініціативах, низький рівень довіри до влади.
Інформаційно-технологічні виклики	Брак цифрових навичок у частини населення, обмежений доступ до інтернету в окремих регіонах.	Нерівномірна залученість громадян, недостатнє використання цифрових інструментів для підвищення ефективності взаємодії.
Зловживання та маніпуляції ГО	Використання окремих організацій у деструктивних цілях для поширення пропаганди чи дезінформації.	Дискредитація громадянського суспільства, підрив суспільної єдності, використання ГО для політичного впливу.
Неадаптованість міжнародного досвіду	Складнощі в інтеграції західних підходів до українського контексту через соціальні та культурні відмінності.	Неефективне впровадження інструментів залучення громадськості, які добре працюють у інших країнах, але не враховують українських реалій.

Ця таблиця структуровано відображає ключові проблеми, які ускладнюють процес залучення громадянського суспільства до безпекових ініціатив, і може слугувати основою для аналізу та розробки рішень.

Одним із показових прикладів викликів у залученні громадянського суспільства до національної безпеки є практика України під час гібридної війни. Волонтерський рух, який став одним із символів громадянської активності, водночас продемонстрував проблему недостатньої координації між

державними органами та громадськими ініціативами. На початкових етапах збройної агресії РФ волонтерські організації, зокрема «Повернись живим» чи «Армія SOS», взяли на себе функції, які мала б виконувати держава: постачання спорядження, техніки та іншої матеріальної підтримки армії. Однак відсутність чітких механізмів співпраці з Міністерством оборони створювала численні проблеми, включаючи бюрократичні перепони, втрати часу на узгодження та недостатнє врахування пропозицій громадянського сектору.

Інший приклад можна знайти у сфері протидії дезінформації. Такі організації, як StopFake [7], зробили значний внесок у боротьбу з інформаційними атаками, розвінчуючи фейки та формуючи у суспільства критичне мислення. Однак їхній вплив міг би бути значно більшим, якби держава створила платформу для інтеграції зусиль громадських організацій, медіа та освітніх установ. У Латвії уряд активно співпрацює з організацією Re:Baltica, яка спеціалізується на фактчекінгу. Через державні гранти та спільні освітні програми ця ініціатива охоплює широку аудиторію та забезпечує підтримку інформаційної безпеки країни.

Міжнародний досвід також демонструє, що успішне залучення громадянського суспільства потребує не лише фінансової підтримки, але й довіри між владою та громадянами. У Фінляндії існує високий рівень взаємодії між державою та громадськими організаціями через так звані «громадянські форуми». Ці платформи дозволяють організаціям брати участь у розробці стратегічних документів, які стосуються національної безпеки, а також отримувати ресурси для реалізації спільних проєктів. Фінський підхід базується на принципах прозорості та включення, що дозволяє мінімізувати ризики конфліктів чи непорозумінь.

Ще одним прикладом ефективного використання громадських ініціатив є Ізраїль [2]. У цій країні система територіальної оборони будується на активній участі громадян. Вони не лише входять до складу резерву, але й регулярно беруть участь у навчаннях та тренуваннях, які організовує держава. Це сприяє створенню почуття відповідальності за безпеку країни на всіх рівнях

суспільства. Держава забезпечує максимальну відкритість у питаннях координації, що дозволяє уникати формалізму та недовіри між громадянським суспільством і владою.

Україна може запозичити ці підходи, але адаптація міжнародного досвіду має враховувати національні реалії. Зокрема, важливо вирішити проблему недостатньої прозорості у використанні ресурсів. Це стосується як державних програм, так і міжнародних грантів. Організації, які працюють у сфері протидії дезінформації, потребують не лише фінансування, але й доступу до спеціалізованих баз даних чи технологій, які б дозволяли більш ефективно ідентифікувати загрози.

Однією з можливостей вирішення комунікаційних бар'єрів може стати створення інтегрованої цифрової платформи, яка об'єднуватиме державні органи, громадські організації, медіа та міжнародних партнерів. Подібний підхід вже реалізовано у Польщі, де функціонує інтерактивна система «НГО-державна співпраця», що дозволяє не лише координувати зусилля громадських організацій, але й надавати їм інструменти для реалізації проектів.

У контексті адаптації міжнародного досвіду Україна може приділити увагу створенню місцевих консультативних органів, які працюватимуть на основі партнерства з громадськістю. У Німеччині муніципальні ради з питань безпеки включають представників місцевих громад, громадських організацій, поліції та соціальних служб [11]. Це дозволяє забезпечити оперативне реагування на локальні виклики, а також ефективно інтегрувати громадські ініціативи у систему державного управління.

Таким чином, аналіз міжнародного досвіду та практики України свідчить, що виклики у залученні громадянського суспільства можуть бути подолані за рахунок інтеграції інноваційних підходів, посилення довіри між сторонами та створення умов для прозорості взаємодії. Це потребує не лише фінансової підтримки, але й глибокого реформування механізмів взаємодії, орієнтованого на ефективну координацію та включення всіх зацікавлених сторін у процес забезпечення національної безпеки.

Незважаючи на позитивну роль громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки, важливо враховувати й потенційні загрози, пов'язані з використанням громадських організацій (ГО) у деструктивних цілях. У контексті гібридних загроз деякі ГО можуть стати інструментом зовнішніх чи внутрішніх акторів, спрямованих на підрив стабільності держави, створення соціального напруження чи реалізацію маніпулятивних політичних наративів.

Однією з головних загроз є можливість інфільтрації громадянських організацій агентами впливу іноземних держав [27]. Через фінансування або ідеологічне просування такі ГО можуть просувати деструктивні ідеї, що спрямовані на підрив національної єдності. У багатьох країнах пострадянського простору були зафіксовані випадки, коли під виглядом громадських ініціатив діяли організації, що фактично працювали на поширення проросійських наративів. В Україні, зокрема до початку російської агресії у 2014 році, функціонували ГО, які просували ідеї федералізації чи зміцнення «братніх зв'язків» із Росією, що згодом стало частиною гібридної війни проти держави.

Ще одним аспектом є маніпулятивне використання ГО для створення конфліктів у суспільстві [30]. У цьому випадку організації можуть діяти під виглядом захисників прав певних соціальних, етнічних чи культурних груп, але фактично спрямовувати свою діяльність на розпалювання міжгрупових конфліктів. Такі дії можуть включати поширення провокаційної інформації, організацію протестів, що виходять за межі законності, чи заклики до політичного радикалізму. У Європі були випадки, коли фейкові екологічні організації, спонсоровані третіми країнами, блокували реалізацію енергетичних проектів, які зміцнювали незалежність від російських енергоносіїв.

Особливу увагу слід звернути на загрозу фінансування ГО з непрозорих джерел. Іноземні фонди, які підтримують громадські організації, іноді можуть переслідувати приховані політичні цілі, що не збігаються з інтересами держави. Це створює ризик того, що ГО, залежні від таких джерел фінансування, будуть реалізовувати проекти, спрямовані на дестабілізацію ситуації. Для прикладу, у

деяких країнах Африки чи Латинської Америки громадські організації, які отримували фінансування з-за кордону, використовувались для організації масових протестів, спрямованих на підрив легітимності чинного уряду.

Іншою загрозою є використання громадських організацій як прикриття для протиправної діяльності [24]. Під виглядом ГО можуть діяти структури, які займаються фінансуванням терористичних організацій, відмиванням грошей чи навіть вербуванням агентів. У багатьох країнах зафіксовані випадки, коли благодійні фонди використовувались для збору коштів на підтримку терористичних угруповань або для нелегального перевезення зброї.

Загроза також полягає у можливості використання ГО для поширення дезінформації [58]. У цьому випадку організації виступають під виглядом експертних інституцій, публікуючи «аналітичні» матеріали, що дискредитують державну політику, Збройні сили чи союзників держави. У період активних бойових дій в Україні такі організації могли поширювати недостовірну інформацію про «незаконність» дій українських військових чи спотворені дані про гуманітарну ситуацію, що підривало міжнародну репутацію країни.

Нарешті, значною проблемою є фрагментація громадянського суспільства, коли ГО замість співпраці починають конкурувати між собою за ресурси, вплив чи доступ до державних програм. Ця внутрішня боротьба послаблює громадянське суспільство в цілому, робить його менш спроможним до реагування на спільні виклики та відкриває можливості для зовнішнього втручання.

Для мінімізації цих загроз важливо впроваджувати чіткі механізми контролю та моніторингу діяльності громадських організацій, забезпечуючи при цьому баланс між безпекою та свободою громадянського суспільства. У Німеччині та Франції існують законодавчі механізми, які передбачають регулярний аудит джерел фінансування ГО, що працюють у чутливих сферах. У США, згідно з законом FARA (Foreign Agents Registration Act) [4], організації, які отримують фінансування з-за кордону, зобов'язані звітувати про свої дії та вказувати, що вони діють в інтересах іноземного джерела.

Для України, яка стикається з потужними гібридними загрозами, важливо запровадити аналогічні механізми. Це включає розробку прозорої системи реєстрації ГО, моніторинг фінансових потоків, регулярну оцінку ризиків у діяльності організацій, а також посилення координації між державою та громадянським суспільством. Водночас необхідно уникати репресивних підходів, щоб не підривати довіру до держави та не створювати враження обмеження свобод громадянського суспільства.

Таким чином, хоча громадянське суспільство є важливим чинником зміцнення національної безпеки, його діяльність може бути використана у деструктивних цілях, що становить ризик для стабільності держави. Ефективна співпраця між ГО та державою, заснована на прозорості, підзвітності та довірі, є ключем до мінімізації цих загроз і забезпечення стійкості перед сучасними викликами.

Концепція «фейл-стейт» (failed state), або неспроможної держави, є одним із центральних викликів для сучасного публічного управління та адміністрування, особливо в контексті національної безпеки. Вона описує стан, коли держава втрачає здатність виконувати базові функції: забезпечення правопорядку, контроль над територією, надання основних послуг населенню та підтримання легітимності державної влади [3]. У контексті гібридних загроз ризик перетворення на неспроможну державу зростає, оскільки агресори, використовуючи політичний, економічний, інформаційний і військовий тиск, прагнуть дестабілізувати уряд і суспільство. У цьому контексті громадянське суспільство стає ключовим фактором, який може стримати реалізацію цього сценарію.

Одним із визначальних аспектів концепції «фейл-стейт» є підрив довіри до державних інституцій. У багатьох випадках зовнішні актори намагаються дискредитувати уряд через поширення дезінформації, маніпуляцію суспільною думкою або використання слабких сторін управління. Громадянське суспільство, через свої інформаційні та просвітницькі кампанії, стає першим бар'єром на шляху цієї дестабілізації. Організації, які займаються фактчекінгом

та протидією дезінформації, допомагають формувати інформаційну стійкість суспільства, сприяючи збереженню довіри до об'єктивних джерел інформації.

Ще одним ключовим елементом у формуванні неспроможної держави є втрата контролю над територією та її ресурсами. У цьому випадку громадянське суспільство може відігравати роль у підтримці соціальної згуртованості та організації самоуправління на місцевому рівні. Під час російської агресії в Україні громадські організації у прифронтових зонах створювали ініціативи для підтримки населення: забезпечення гуманітарною допомогою, організація тимчасових притулків, проведення навчань із цивільної оборони. Це дозволяло частково компенсувати вразливість держави в критичних регіонах.

Концепція «фейл-стейт» також пов'язана із втратою легітимності влади, коли уряд більше не сприймається як законний представник громадян. Цей аспект нерідко стає ціллю інформаційних атак, спрямованих на посилення недовіри до держави. У відповідь громадянське суспільство може виступати мостом між владою і населенням, забезпечуючи комунікацію, адвокацію громадських інтересів і моніторинг роботи уряду. Участь громадських організацій у громадських радах при органах виконавчої влади дозволяє враховувати думку громадян при розробці стратегічних документів, що підвищує довіру до державних рішень.

Міжнародний досвід також демонструє важливу роль громадянського суспільства у запобіганні «фейл-стейт». У постконфліктних країнах, таких як Сьєрра-Леоне чи Ліберія, міжнародні партнери активно залучали місцеві громадські організації до процесів відновлення [10]. Ці організації брали участь у побудові інститутів правосуддя, забезпеченні прозорості виборів і створенні програм соціальної реінтеграції. Хоча ці країни зіткнулися з глибокою кризою, громадянське суспільство стало важливим фактором стабілізації, мінімізуючи ризики повторного провалу.

Український досвід протидії концепції «фейл-стейт» можна розглядати через призму волонтерського руху та ініціатив, спрямованих на підтримку

Збройних сил України, територіальної оборони та гуманітарної допомоги постраждалим. Вволонтерські організації стали не лише джерелом матеріальної підтримки, а й символом стійкості суспільства, який демонструє готовність брати відповідальність за долю країни. Це запобігає відчуженню громадян від держави та зміцнює ідею спільної відповідальності за національну безпеку.

Громадянське суспільство також сприяє формуванню довіри через моніторинг ефективності державних програм і прозорості їх реалізації. Такі організації, як Transparency International [8], через свої дослідження та рекомендації допомагають урядам уникати корупційних ризиків, що є однією з головних причин втрати легітимності влади. У свою чергу, це зменшує простір для маніпуляцій з боку ворожих акторів, які прагнуть дискредитувати державу.

Отже, концепція «фейл-стейт» є серйозним викликом для країн, які перебувають у зоні гібридних загроз. Проте активне громадянське суспільство може значно знизити ризики її реалізації. Через свою просвітницьку, організаційну та моніторингову діяльність громадські організації забезпечують стабільність і згуртованість суспільства, компенсуючи вразливість держави та протидіючи спробам її дестабілізації. Така синергія громадянського суспільства і державних інститутів є запорукою стійкості до сучасних викликів, зокрема до гібридних загроз.

3.2 Шляхи оптимізації взаємодії держави з громадянським суспільством

Шляхи оптимізації взаємодії держави з громадянським суспільством у контексті забезпечення національної безпеки є ключовим питанням сучасного публічного управління. Ця взаємодія має бути багаторівневою, інтегрованою та заснованою на довірі, прозорості й ефективності. Враховуючи сучасні виклики, такі як гібридні загрози, дезінформація та соціальна фрагментація, необхідно

запроваджувати інноваційні підходи, які сприятимуть активному залученню громадянського суспільства до процесів розробки, реалізації та моніторингу безпекових політик. Таблиця 3.2 допоможе співставити конкретні виклики із відповідними шляхами їх вирішення, пропонуючи комплексний підхід до оптимізації взаємодії держави з громадянським суспільством.

Таблиця 3.2 – Виклики та шляхи оптимізації взаємодії держави з громадянським суспільством

Виклик	Шлях оптимізації
Недостатня нормативно-правова база	Оновлення законодавства, яке регулює залучення громадських організацій до безпекових ініціатив, зокрема: спрощення процедур, чіткий опис механізмів співпраці та стимулювання активної участі.
Низький рівень прозорості дій держави	Впровадження електронних платформ для моніторингу реалізації безпекових програм, звітності про їх виконання та зворотного зв'язку з громадянами.
Недовіра до державних інституцій	Залучення громадянського суспільства до розробки стратегічних документів, публікація звітів про їх виконання, регулярний діалог у межах робочих груп чи громадських рад.
Обмежене фінансування громадських ініціатив	Створення державних грантових програм і фондів для підтримки громадських ініціатив у сфері безпеки; запровадження податкових пільг для бізнесу, який підтримує такі ініціативи.
Брак комунікації між державою і ГО	Формування постійних консультативних платформ і рад для координації зусиль держави та громадянського суспільства, спрощення механізмів спільного планування і реалізації проектів.
Слабка інституційна спроможність ГО	Проведення навчальних програм для лідерів ГО, розвиток управлінських, аналітичних і комунікаційних навичок; технічна підтримка діяльності ГО.
Інформаційні загрози та дезінформація	Підтримка організацій, які займаються фактчекінгом; створення спільних баз даних для моніторингу інформаційних атак; розвиток програм медіаграмотності для різних аудиторій.
Нерівномірна участь громад у безпекових ініціативах	Розвиток місцевих ініціатив через створення регіональних центрів безпеки, організацію тренінгів із цивільного захисту та навчальних програм для територіальних громад.
Використання ГО у деструктивних цілях	Запровадження механізмів фінансового моніторингу та звітності ГО, що працюють у чутливих сферах; регулярний аудит джерел фінансування та прозорості діяльності організацій.
Відсутність адаптації міжнародного досвіду	Використання успішних практик країн НАТО та ЄС із врахуванням національних реалій; впровадження моделей, таких як «місцеві ради безпеки» чи інтерактивні системи моніторингу ГО.
Низький рівень цифровізації комунікації	Впровадження інтерактивних онлайн-платформ для участі громадян у консультаціях, поданні ідей та моніторингу реалізації проектів; навчання цифровим навичкам для роботи з такими платформами.

Одним із перших кроків до оптимізації взаємодії є зміцнення нормативно-правової бази, яка регулює співпрацю держави та громадянського суспільства. Наразі в Україні існує ряд законодавчих актів, які забезпечують правову основу для участі громадськості у питаннях безпеки, однак вони потребують оновлення та адаптації до реалій гібридних загроз. Варто чіткіше прописати механізми залучення громадських організацій до розробки стратегічних документів, забезпечити їхній доступ до ключової інформації, необхідної для ефективного моніторингу безпекових програм, і передбачити інструменти для спрощення процедур реєстрації та функціонування громадянських ініціатив. Така правова база повинна не лише регулювати, але й стимулювати активну участь громадян у забезпеченні безпеки, зокрема через фінансову підтримку та пільги для організацій, які працюють у цій сфері.

Іншим важливим кроком є впровадження інноваційних механізмів залучення громадян до безпекових ініціатив. Тут ключову роль відіграє розвиток електронного урядування, яке дозволяє забезпечити прозорість та оперативність комунікації між державою і громадянським суспільством. Створення інтерактивних онлайн-платформ, де громадяни можуть подавати пропозиції, голосувати за проекти, брати участь у консультаціях чи отримувати інформацію про поточний стан реалізації стратегій безпеки, значно підвищить рівень їхньої залученості. Така система також може містити механізми збору відгуків про діяльність державних органів, що дозволить оперативно реагувати на проблеми та покращувати якість управління.

Особливу увагу слід приділити просвітницькій діяльності, яка сприяє формуванню культури безпеки у суспільстві. Важливо організовувати освітні програми, тренінги та семінари, спрямовані на розвиток знань і навичок у таких сферах, як медіаграмотність, кібербезпека, громадянська відповідальність та критичне мислення. Залучення молоді до таких програм через інтерактивні формати, як-от симуляційні ігри чи онлайн-курси, дозволяє не лише підвищити рівень їхньої обізнаності, але й створює передумови для формування нового покоління громадян, здатних активно брати участь у забезпеченні безпеки

держави.

Фінансова підтримка громадських організацій також є важливим аспектом оптимізації взаємодії. Держава може створювати спеціальні фонди чи грантові програми, спрямовані на підтримку громадянських ініціатив у сфері безпеки. Такий підхід дозволить ГО реалізовувати більш масштабні проекти, які часто є недосяжними через брак ресурсів. Важливою є також прозорість розподілу цих коштів, щоб уникнути корупційних ризиків і забезпечити справедливий доступ до ресурсів для всіх організацій.

Координація дій між державою та громадянським суспільством є ще одним важливим аспектом. Для цього необхідно створювати консультативні ради, робочі групи та платформи для регулярного діалогу між владою і ГО. Участь громадських організацій у розробці стратегій національної безпеки, планів дій чи кризового реагування дозволяє враховувати думки та досвід експертів, забезпечуючи більш якісне управління. У Польщі функціонують ради громадської безпеки, до яких входять представники громадянського суспільства, поліції та місцевої влади. Це дозволяє не лише координувати зусилля, але й створювати локальні рішення для конкретних викликів.

Міжнародна співпраця також є важливим інструментом для оптимізації взаємодії. Залучення українських ГО до міжнародних проектів, програм обміну чи спільних ініціатив з організаціями країн НАТО чи ЄС дозволяє запозичувати передовий досвід і впроваджувати його у національний контекст. Такі програми, як «Центр передового досвіду НАТО зі стратегічних комунікацій», можуть бути корисними для розвитку українських громадських організацій, які займаються інформаційною безпекою.

Особливе значення має розбудова довіри між державою та громадянським суспільством. Це можливо через підвищення прозорості державних процесів, забезпечення підзвітності влади перед громадянами та створення механізмів громадського контролю. Регулярне публікування звітів про реалізацію безпекових програм, залучення незалежних експертів до оцінки їхньої ефективності та врахування рекомендацій громадськості сприяє

зміцненню довіри і підвищенню легітимності державних рішень.

Водночас важливо зосередитися на розвитку місцевих ініціатив, які часто є найбільш ефективними у вирішенні конкретних проблем на рівні громад. Створення локальних комітетів із безпеки, до яких входять представники громадськості, місцевої влади, поліції та бізнесу, дозволяє швидко реагувати на локальні виклики. Такі комітети можуть займатися питаннями громадського порядку, протидії злочинності чи організацією цивільного захисту.

Таким чином, оптимізація взаємодії держави з громадянським суспільством є багатовекторним процесом, який включає правові, фінансові, освітні, координаційні та міжнародні аспекти [13]. Реалізація цих заходів дозволить не лише зміцнити національну безпеку, але й створити більш згуртоване та відповідальне суспільство, здатне ефективно протидіяти сучасним викликам.

Оптимізація взаємодії держави та громадянського суспільства також потребує глибшого акценту на технологічних рішеннях, які можуть забезпечити інтеграцію інновацій у цей процес. Використання цифрових інструментів дозволяє розширити можливості громадянського суспільства у питаннях участі, моніторингу та реалізації безпекових ініціатив. Держави з розвиненою демократією активно впроваджують електронні платформи для залучення громадян до ухвалення рішень. В Україні це може бути спеціалізована система, що дозволить громадським організаціям і громадянам стежити за станом виконання національних безпекових стратегій, подавати ідеї або повідомляти про виявлені ризики. Цей інструмент стане важливим компонентом не лише для взаємодії, а й для формування довіри до державних органів.

Важливо також розвивати партнерські відносини між державою, громадянським суспільством і бізнесом [37]. У багатьох країнах такі тристоронні партнерства довели свою ефективність у вирішенні соціальних і безпекових проблем. У США бізнес бере активну участь у створенні та підтримці волонтерських програм, спрямованих на протидію кіберзагрозам. У свою чергу, держава забезпечує податкові пільги або фінансові стимули для

компаній, які інвестують у безпекові ініціативи. В Україні такий підхід може бути реалізований через програми корпоративної соціальної відповідальності, які охоплюватимуть не лише соціальні, але й безпекові проекти, такі як підготовка населення до надзвичайних ситуацій чи підтримка територіальної оборони.

Окремим важливим напрямом є розширення прав і можливостей місцевих громад у забезпеченні безпеки. Децентралізація створила унікальні умови для підвищення ролі локальних спільнот у формуванні безпекової політики. Місцеві громади можуть брати активну участь у реалізації заходів територіальної оборони, організовувати навчання з цивільного захисту чи координувати допомогу постраждалим від військових дій. Для цього необхідно забезпечити не лише фінансову підтримку з боку держави, але й технічне сприяння через створення регіональних центрів безпеки, які можуть виконувати функції навчальних і координаційних платформ.

Суттєвого значення набуває також посилення спроможності громадянських організацій через навчання та професійний розвиток. Багато ГО стикаються з проблемою нестачі фахових знань або інституційної підтримки, що обмежує їхню ефективність у виконанні безпекових завдань. Для подолання цього виклику необхідно створювати навчальні програми, які охоплюватимуть управлінські, аналітичні та комунікаційні навички. В Україні можна організувати сертифіковані програми для лідерів громадських організацій, які забезпечуватимуть їм доступ до сучасних інструментів управління проектами, фінансового моніторингу чи проведення інформаційних кампаній.

Розширення просвітницької роботи має включати не лише загальні освітні заходи, але й адаптацію до конкретних викликів і загроз. Організація кампаній із медіаграмотності має враховувати специфіку різних цільових аудиторій: школярі, студенти, люди похилого віку, підприємці чи державні службовці мають різні потреби та рівень доступу до інформації. Таким чином, освітні ініціативи повинні бути сегментовані, щоб забезпечити максимальну ефективність і охоплення. Крім того, варто впроваджувати механізми оцінки

ефективності таких кампаній, які дозволять аналізувати їхній вплив і коригувати підхід відповідно до отриманих результатів.

У боротьбі з дезінформацією важливим аспектом є розвиток партнерств між державою та громадянськими організаціями, які спеціалізуються на фактчекінгу та протидії інформаційним загрозам. Такі ініціативи, як StopFake, можуть значно підвищити свою ефективність через фінансову підтримку держави, створення спільних баз даних для моніторингу фейків або доступ до технологічних рішень, таких як штучний інтелект для аналізу великих масивів інформації. Окрім цього, варто розвивати координацію з міжнародними партнерами, які вже мають успішний досвід протидії дезінформаційним кампаніям. Європейський Союз має програми підтримки незалежних медіа та проєктів, які спрямовані на зміцнення інформаційної безпеки.

Не менш важливим є створення інституційних умов для ефективного громадського контролю. У цьому контексті необхідно впровадити інструменти, які забезпечать прозорість дій держави та доступ громадськості до моніторингу реалізації державних програм. Розробка спеціалізованих інструментів для онлайн-звітування про виконання безпекових стратегій дозволить громадянам у реальному часі отримувати інформацію про досягнення цілей, використання ресурсів та можливі відхилення. Такі інструменти повинні супроводжуватися навчанням представників громадянського суспільства, щоб забезпечити належний рівень розуміння їхньої роботи.

Узгодження міжнародного досвіду із національними реаліями також є важливим завданням. Україна може запозичити багато практик із країн НАТО чи ЄС, однак їх адаптація має враховувати соціокультурний контекст. У Швеції ефективно працюють «місцеві ради безпеки», які забезпечують прямий діалог між громадянами, владою та поліцією [1]. Подібний механізм може бути реалізований в Україні з урахуванням специфіки регіонів, де є різні виклики, пов'язані з безпекою.

На завершення, оптимізація взаємодії держави та громадянського суспільства – це довготривалий процес, який потребує комплексного підходу.

Успішна реалізація запропонованих кроків сприятиме не лише зміцненню національної безпеки, але й формуванню стійкого, згуртованого суспільства, здатного ефективно реагувати на сучасні виклики. Для цього потрібна спільна робота всіх учасників: держави, громадянського суспільства, бізнесу та міжнародних партнерів. Лише у взаємодії можливо забезпечити безпеку, яка відповідає вимогам сучасного світу.

ВИСНОВКИ

В результаті виконання магістерського кваліфікаційної роботи було обґрунтовано роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України в умовах гібридних загроз та виявлено ефективні механізми його залучення до протидії сучасним викликам, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством. Таким чином, це дозволило зробити наступні висновки:

1. Висвітлено концептуальні підходи до взаємодії влади та громадянського суспільства в умовах гібридних загроз. Дослідження показало, що взаємодія між владою та громадянським суспільством має критичне значення для забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз, які поєднують військові, інформаційні, кібернетичні та соціальні атаки. Аналіз концептуальних підходів засвідчив, що ефективна співпраця базується на принципах демократичного врядування, прозорості, взаємної довіри та активної участі громадян у процесах прийняття рішень. Особливий акцент зроблено на значенні інформаційної стійкості та соціальної згуртованості для протидії маніпуляціям і дезінформації.

2. Визначено механізми залучення громадськості до забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз. Проаналізовано основні механізми, серед яких громадські консультації, моніторинг діяльності державних органів, участь у розробці стратегій, співпраця у сфері кібербезпеки, просвітницькі кампанії з медіаграмотності та організація волонтерських ініціатив. Виокремлено, що основними викликами в цій сфері є недостатня поінформованість громадян, обмеженість інструментів участі та слабка координація між державними і громадськими структурами.

3. Охарактеризовано організаційні та правові аспекти залучення громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки. Виявлено,

що правова база України в цій сфері включає Конституцію, закони про національну безпеку, громадські об'єднання та інформацію, але потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, актуальними є розробка механізмів спрощеного залучення громадян до ухвалення рішень, удосконалення інституційної підтримки громадських організацій та посилення контролю за реалізацією політик. Практичні аспекти залучення громадськості, зокрема консультативно-дорадчі органи, часто страждають від формального підходу, що знижує їхню ефективність.

4. Досліджено міжнародний досвід посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки та адаптовано його до умов України. Аналіз досвіду країн НАТО та ЄС показав, що інтерактивні моделі управління, використання цифрових платформ для залучення громадян, а також системний підхід до зміцнення інформаційної стійкості є ключовими елементами ефективної співпраці. Рекомендовано впроваджувати аналогічні механізми в Україні, зокрема інтеграцію громадянського суспільства до програм кіберзахисту, проведення регулярних інформаційних кампаній та створення спеціалізованих платформ для діалогу між владою і громадськістю.

5. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії між громадянським суспільством та державними інституціями у системі національної безпеки. На основі отриманих результатів запропоновано конкретні заходи для покращення співпраці, серед яких: розробка нормативно-правових актів для залучення громадян до питань безпеки, створення цифрових інструментів взаємодії, посилення фінансової та організаційної підтримки громадських ініціатив, розширення освітніх програм з медіаграмотності та інформаційної безпеки. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню стійкості України до гібридних загроз і зміцненню її безпекового потенціалу.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Ceccato V. Safety in the making: An assessment of urban planners' practices in municipalities in Sweden. *Crime and Fear in Public Places*. Routledge, 2020. p. 401-416. URL: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/39937/9780367371289_text.pdf?sequence=1#page=427 (last accessed: 24.11.2024).
2. Cohen A.; Cohen S.A. Beyond the Conventional civil–military “gap”: Cleavages and convergences in Israel. *Armed Forces & Society*, 2022, 48.1: 164-184. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0095327X20903072?journalCode=afsa> (дата звернення: 24.11.2024).
3. Daniel T. The «Failed State» and international law. *IRRC*, 1999, VOL.81 N°836. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S1560775500103694a.pdf> (last accessed: 24.11.2024).
4. Foreign Agents Registration Act / U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/nsd-fara> (last accessed: 24.11.2024).
5. Giannopoulos G., Smith H., Theocharidou M. The Landscape of Hybrid Threats: A conceptual model / EUR 30585 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021. URL: https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/02/conceptual_framework-reference-version-shortened-good_cover_-_publication_office.pdf (last accessed: 24.11.2024).
6. Makeieva O., Shapenko L., Vodolaskova K. E-Government as a Method for Legal Communication between Civil Society and Public Administration. *JILC (Journal of International Legal Communication)*, 2021, 1(1), 125-138.. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/3495/8b65fcf4c49f82e92ef184cc8284dae8afa7.pdf> (last accessed: 24.11.2024).
7. Stopfake.org: Сайт для перевірки фактів / Громадська організація «Центр Медіареформи». URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 24.11.2024).
8. Transparency International: офіційний сайт. URL:

<https://www.transparency.org/en> (дата звернення: 24.11.2024).

9. Voronov A. M., et al. The Role and Tasks of Civil Society Institutions in Ensuring National Security and Countering Modern Threats and Challenges. *International Journal of Economics and Business Administration*, Volume VIII, Issue 4, 2020. pp. 786-795. URL: <https://ijeba.com/journal/628/download/The+Role+and+Tasks+of+Civil+Society+Institutions+in+Ensuring+National+Security+and+Countering+Modern+Threats+and+Challenges.pdf> (last accessed: 24.11.2024).

10. Woody B. Instability in Liberia and Sierra Leone. 2023. URL: <https://digital.library.txst.edu/server/api/core/bitstreams/2467fd3d-7df5-468d-9dc1-93f7a355a21e/content> (last accessed: 24.11.2024).

11. Акула К. Ю. Партисипативне муніципальне управління: імплементація досвіду ФРН в Україні. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2024, 2: 3-11. URL: <http://www.journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/download/561/523> (дата звернення: 24.11.2024).

12. Алещенко В. Феноменологія «гібридної війни» та її особливості у виконанні російської федерації: інформаційно-психологічний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. Вип. 1. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2016_1_3 (дата звернення: 24.11.2024).

13. Андрієнко М., Слюсар А., Гаман П., Фомін А., Стрюк М. Напрями оптимізації механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2022, 4 (68), 63-74. URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/download/542/576> (дата звернення: 24.11.2024).

14. Аніщенко О. Освіта дорослих і розвиток громадянського суспільства в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2023. Вип. 2 (24). URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/download/258/222/> (дата звернення: 24.11.2024).

15. Арабаджиев Д. Ю., Сергієнко Т.І. Маніпулювання свідомістю

суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 146 (3). С. 12–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_146%283%29__4 (дата звернення: 24.11.2024).

16. Білоус А., Деркач І. Соціальний капітал і дискурсивні практики громадянського суспільства. *Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій (до 100-річчя заснування ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»): матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Покровськ, ДонНТУ, 9–10 квітня 2020 року)*. URL: https://donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/%D0%A4%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%B2_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf#page=19 (дата звернення: 24.11.2024).

17. Бондарчук Н. В. Взаємодія органів публічної влади та громадянського суспільства в умовах цифровізації. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Випуск 28. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/6406/1/2.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).

18. Борисенко О. Напрями підвищення ефективності взаємодії органів державної влади й громадянського суспільства. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2024, 10 (28). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/download/15470/15541> (дата звернення: 24.11.2024).

19. Борисенко Т. Теоретико-правове формування сучасного поняття національної безпеки. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції

(ДДУВС, 11.03.2022). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9991/1/47.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).

20. Гомоляко О. В. Інституційні механізми залучення громадянського суспільства до розроблення та реалізації публічної політики. *Публічне управління для сталого розвитку* : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2020 р.) : у 3 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2020. Т. 2. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Syvak/publication/349310794_STRATEGIC_COMMUNICATIONS_AS_THE_BASIS_OF_PUBLIC_ADMINISTRATION_PROCESS/links/602a195ea6fdcc37a829191d/STRATEGIC-COMMUNICATIONS-AS-THE-BASIS-OF-PUBLIC-ADMINISTRATION-PROCESS.pdf#page=187 (дата звернення: 24.11.2024).

21. Гомоляко О. В. Концептуальне розуміння взаємодії громадянського суспільства і влади при формуванні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021, 1: 149-154. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021/25.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

22. Грабовенко Н., Михайлова О. Комуникативна взаємодія громадянського суспільства та органів державної влади як процес управління. *Наукові інновації та передові технології*, 2022, 3 (5). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1261/1259> (дата звернення: 24.11.2024).

23. Дзюндзюк Б. В. Механізм взаємодії органів влади з громадянами в умовах віртуалізації суспільних відносин. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 123–127. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2016/25.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

24. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*, 2022, 4 (102): 3-17. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/download/272223/267836> (дата звернення: 24.11.2024).

25. Докашенко В., Докашенко Г. (2024). Соціальні розмежування в

українському суспільстві як фактор гібридних загроз. *The Facets of History*, 2024, (5(13)), 240-245. DOI: [https://doi.org/10.61655/2708-1249.5\(13\).2023.240-245](https://doi.org/10.61655/2708-1249.5(13).2023.240-245) (дата звернення: 24.11.2024).

26. Енциклопедичний словник з державного управління / Бакуменко А. М. та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

27. Калетнік В. В. Аналіз національного законодавства в контексті протидії діяльності агентів впливу як одного з методів прихованого лобіювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право, 2024, 3.84: 115-124. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/312492/303485> (дата звернення: 24.11.2024).

28. Каменюк Ю. В., Алещенко В. І. Психологічні засади формування патріотизму військовослужбовців Збройних Сил України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 1. С. 82–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2015_1_16 (дата звернення: 24.11.2024).

29. Карамишев Д. В., Соболев Р. Г., Мирна Н. В., Євдокимов В. О. Вплив гібридних загроз на сучасну національну безпеку України. *Державне будівництво*. 2023. № 2 (34). С. 54–66. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-05> (дата звернення: 24.11.2024).

30. Карпенко О. О., Осипова Є. Л., Пахота Н. В. Захист від маніпулятивного впливу сугестивних технологій в умовах гібридної війни. *Economic Synergy*, 2024, 3: 30-48. URL: <https://es.istu.edu.ua/EconomicSynergy/article/download/203/157> (дата звернення: 24.11.2024).

31. Коломієць О. Соціокультурний вимір проблеми гібридної війни. *Вісник львівського університету. Серія філос-політолог. студії*. 2023. Вип. 49. С. 62–69. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.7> URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/49_2023/7.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

32. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

33. Костючков С. Нейрокогнитивний хакінг як елемент «дестабілізаційної змії» у контексті сучасної гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Вип. 30, С. 161–169. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.22> (дата звернення: 24.11.2024).
34. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрові технології в механізмі взаємодії громадянського суспільства та держави. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 67. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/67_2021/67-2021.pdf#page=68 (дата звернення: 24.11.2024).
35. Крутий О. М., Радченко О. В. Публічний діалог в системі політичної культури демократичного суспільства : монографія. Харків. АДНДУ, 2015. 396 с.
36. Кудь О. Модернізація системи публічного управління в епоху інформаційних платформ : монографія. Харків : Право, 2022. 432 с. DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669984296> (дата звернення: 24.11.2024).
37. Кутідзе Л. С. Ефективність взаємодії держави, бізнесу і громадськості. 2022. URL: http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/13202/1/S_Kutidze.pdf (дата звернення: 24.11.2024).
38. Куцевол А. А. Напрями оптимізації ризиків у механізмі взаємодії органів державної влади України з партнерами з розвитку в умовах євроінтеграції. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 4. С. 204–211.
39. Лагутіна, В. М. Соціальні мережі як фактор розвитку громадянського суспільства. *The XIV International Scientific and Practical Conference «Theoretical and science bases of actual tasks»*, April 12 – 15, 2022, Lisbon, Portugal. 677 р. URL: <http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/5123/1/Theoretical%20and%20science%20bases%20of%20actual.pdf#page=169> (дата звернення: 24.11.2024).
40. Лебедева Ю. В. До питання фінансування неурядових правозахисних організацій: міжнародно-правовий аспект. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/6847/1/11.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).

41. Лозовий В. Діяльність організацій громадянського суспільства України у протидії російській дезінформації та пропаганді у період повномасштабної війни 2022-2023 рр. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2023, 11 (17). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/download/7318/7359> (дата звернення: 24.11.2024).

42. Лопатченко І. М. Застосування соціальних мереж як сучасного механізму взаємодії органів влади і громадськості. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Державне управління*. 2018. Вип. 4. С. 34–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsdu_2018_4_6 (дата звернення: 24.11.2024).

43. Мачабелі Т. М. Теоретичні основи механізмів взаємодії влади та громадськості в умовах гібридних загроз. *Державне будівництво*. 2024. № 1 (35). С. 64–75. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-05> (дата звернення: 24.11.2024).

44. Нагаєв В. М., Чалий І. В., Олійник Т. І., Міненко С. І. Електронне урядування як невід'ємний атрибут публічних комунікацій громадянського суспільства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*, 2024, №3. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/55866/1/apie_2024_3_3.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

45. Неймарк О. Громадянське суспільство як чинник забезпечення гуманітарної безпеки. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*, 2021, 12 (18). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/838/840> (дата звернення: 24.11.2024).

46. Палагнюк Ю. В. Соціальна довіра до органів публічної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Public Administration and Regional Development*, 2021, №3: 699-725. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1628/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0>

%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%AE.%20%D0%92..pdf (дата звернення: 24.11.2024).

47. Про громадські об'єднання: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 1, ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

48. Про інформацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 48, ст.650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

49. Про національну безпеку України: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

50. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

51. Про оборону України: Закону України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 9, ст.106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

52. Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

53. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

54. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.11.2024).

55. Ткачук І. Зміна підходів до державного фінансування громадських організацій в Україні. *Економічний аналіз*, 2020. Том 30. № 1. Частина 2. URL:

<https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1754/6565656878> (дата звернення: 24.11.2024).

56. Турій О.В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1115> (дата звернення: 24.11.2024).

57. Ундір В.О. Взаємовідносини місцевих органів виконавчої влади з об'єднаннями громадян (на при-кладі Рівненської області): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми держ. упр.» / Львів. регіон. ін'т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів, 2015. 20 с.

58. Шуляк Н., Гоманюк О. Фейкова реальність: використання тролей, ботів, ельфів у гібридній війні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2024, 2 (19): 99-116. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/download/390/358> (дата звернення: 24.11.2024).

59. Щокін Г.В. Основи політичної науки. К.: МАУП. 2006. 184 с.

60. Юсіф А. Специфіка трансформації взаємовідносин держави та громадянського суспільства як основа модернізації державного управління. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 1(67). С. 85–93. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-12](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-12) (дата звернення: 24.11.2024).